

Každý deň je príležitosťou na nový začiatok

Nové dni v roku sú ako nepopísané stránky v knihe života – každý z nás má šancu začať písať nový príbeh. Predsavzatia, tie drobné sľuby, ktoré si dávame sami sebe, sú mostom medzi tým, kým sme, a tým, kým túžime byť. Sú symbolom našej viery, že zmena je možná, a predstavujú odhodlanie k lepšej verzii nás samých. Hoci ich plnenie nie je vždy jednoduché, práve táto výzva nás učí vytrvalosti a disciplíne. Rok, ktorý máme pred sebou, ponúka nekočné možnosti – stačí sa rozhodnúť a podľa toho aj konať.

Na tejto ceste správnych rozhodnutí vám vieme byť partnerom aj prostredníctvom časopisu Manažment školy v praxi a portálu direktor.sk. V prvom čísle prinášame tieto zaujímavé témy.

Matej Drotár v článku o novele zákona č. 596/2003 Z. z. prináša úpravy vo vzdelávaní zamerané na zvýšenie efektivity a zjednodušenie právneho prostredia. Opatrenia majú zvýšiť právnu jasnosť a znížiť možnosť sporov, no volávajú otázky o dlhodobej účinnosti.

Ladislav Šnapko v minulých číslach časopisu zadefinoval legislatívu a pojmy, vysvetlil rozdiely medzi informačnou a kybernetickou bezpečnosťou, poukázal na novelu zákona o kybernetickej bezpečnosti. V tomto príspevku ponúkame bezpečnostné opatrenia uvedené vo vyhláske č. 179/2020 Z. z.

Zdenka Matulová Juríková vo svojom článku priblížila, ako ovplyvní prijatie uvedeného zákona kategóriu odborného zamestnanca „sociálny pracovník“ a kategóriu odborného zamestnanca „sociálny pedagóg“.

Soňa Koreňová sa venuje efektívnemu hospodáreniu s časom, čo je základom úspechu, pričom dôležitú úlohu zohrávajú priority a schopnosť organizovať aktivity. Technikami ako Eisenhowerov princíp, Pomodoro metóda a Paretovo pravidlo môžeme dosiahnuť vyvážený pracovný rytmus a zlepšiť koncentráciu. V boji proti prokrastinácii je kľúčové udržať si jasné priority a správne využívať podporné techniky na zlepšenie výkonu a motivácie.

Nad'a Bizová sa venuje rozvoju sociability v školskom prostredí. Nový vzdelávací program z roku 2023 kladie dôraz na sociálne a emocionálne zručnosti, ktoré sú dôležité pre osobnú a sociálnu prosperitu. Ich efektívna implementácia môže zlepšiť duševné zdravie a znížiť rizikové správanie žiakov.

Tamara Valentíková sa venuje vzťahovej väzbe, ktorá je základným kameňom emocionálneho a sociálneho vývinu človeka. Jej článok sa zaoberá teóriou vzťahovej väzby, jej rôznymi druhmi, faktormi ovplyvňujúcimi jej vznik a dlhodobými dôsledkami na život jednotlivca. Popisuje, ako kvalitné vzťahy v ranom detstve ovplyvňujú správanie, medziľudské vzťahy a rodičovské vzorce, a zdôrazňuje význam prevencie a intervencií pri problémoch s väzbou.

Adam Bielešz v rubrike „Z histórie školstva“ spomína Mateja Lúčana, ktorý vo funkcii prvého ministra školstva Slovenskej socialistickej republiky zohral významnú úlohu pri zavádzaní zmien v organizácii školského systému na prelome 60. a 70. rokov 20. storočia.

Predsavzatia nám dávajú šancu prehodnotiť svoje priority, upriamiť sa na to, čo chceme dosiahnuť, a krok za krokom kráčať za svojimi snami. Nie je potrebné čakať na ideálny moment alebo nový rok – každý deň je príležitosťou na nový začiatok. Keď sa odvážime urobiť prvý krok, uvedomíme si, že skutočná sila zmeny spočíva v našej vytrvalosti a schopnosti veriť v seba samých. Každý malý úspech nás posilňuje a približuje k tomu, aby sme naplnili svoj potenciál a premenili svoje sny na realitu.

/redakcia/

ZRIAĐOVATEĽ

- Novela zákona o štátnej správe v školstve a školskej samospráve (2.) 2
 ■ JUDr. Matej Drotár

KYBERNETICKÁ BEZPEČNOSŤ

- Minimálne bezpečnostné opatrenia 6
 ■ Mgr. Ladislav Šnapko

UPOZORŇUJEME

- Téma: Usmernenie k zmene legislatívy o používaní mobilných telefónov a osobných zariadení elektronickej komunikácie na školách 10

ODBORNÝ ZAMESTNANEC

- Sociálny pedagóg 11
 ■ Ing. Mgr. Zdenka Matulová Juríková

ĽUDSKÉ ZDROJE

- Efektívne riadenie seba v čase 13
 ■ Mgr. Soňa Koreňová

INFORMUJEME

- Vyhláška o katalógu inovácií vo výchove a vzdelávaní 17

INKLÚZIA

- Rozvoj sociability 19
 ■ doc. PaedDr. Nad'a Bizová, PhD.

DUŠEVNÉ ZDRAVIE

- Vzťahová väzba 24
 ■ Mgr. Tamara Valentíková

Z HISTÓRIE ŠKOLSTVA

- Matej Lúčan 28
 ■ PhDr. Adam Bielešz, PhD.

RECENZIA

- Dušana Bielešzová: Program rovesníckej mediácie 30
 ■ prof. PhDr. Erich Petlák, CSc.

DO POZORNOSTI

- Dôležité termíny 31
 ■ PaedDr. Katarína Písečná

PORADŇA

- Otázky a odpovede 32
 ■ JUDr. Ing. Lucia Pivarníková
 ■ ThLic. PaedDr. Oľga Pivarníková

NOVELA ZÁKONA O ŠTÁTNEJ SPRÁVE V ŠKOLSTVE A ŠKOLSKEJ SAMOSPRÁVE (2.)

* ZÁKON č. 596/2003 Z. z. *

JUDr. Matej Drotár
obec Seňa
prednosta obecného úradu

Novela zákona č. 596/2003 Z. z. prináša úpravy vo vzdelávaní zamerané na zvýšenie efektivity a zjednodušenie právneho prostredia. Zmeny zahŕňajú detaily o zriadení rady školy, posilnenie úlohy ústredného orgánu štátnej správy a úpravy školských inšpekcií vrátane sankcií. Úprava označovania škôl a spádových materských škôl reflektuje súčasné potreby. Opatrenia majú zvýšiť právnu jasnosť a znížiť možnosť sporov, no vyvolávajú otázky o dlhodobej účinnosti.

(Dokončenie z predchádzajúceho čísla.)

Zmeny týkajúce sa rady školy

Novelou zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 596/2003 Z. z.“) sa upravil okruh škôl a školských zariadení, pri ktorých sa zriaďuje rada školy, a to v nadväznosti na neaktuálny legislatívny odkaz. Okrem toho sa dala do poriadku aj legislatívna terminológia, konkrétne v § 24 ods. 3 zákona č. 596/2003 Z. z. sa odstránil pojem predškolského zariadenia, ktoré už neexistujú. V súlade s aktuálne platným školským zákonom ide o materskú školu a nie o predškolské zariadenie.

Ustanovenie § 24 ods. 12 zákona č. 596/2003 Z. z., posledná veta bude znieť: „Na platné uznesenie orgánu školskej samosprávy vo veci vymenovania alebo odvolania riaditeľa je potrebný nadpolovičný počet hlasov všetkých jeho členov“. Vypúšťa sa teda slovné spojenie „potvrdenie riaditeľa“. Potvrdenie riaditeľa vo funkcii sa neuplatňuje. Prvotný návrh zákona č. 596/2003 Z. z. obsahoval aj inštitút potvrdenia riaditeľa vo funkcii. Ustanovenia súvisiace s týmto inštitútom však boli v priebehu legislatívneho procesu vypustené. Nedopatrením však v tomto konkrétnom ustanovení ostala zmienka o potvrdení riaditeľa vo funkcii. Zákonodarca tento nedostatok konečne odstránil.

Do textu zákona č. 596/2003 Z. z. sa vkladá nový § 35b, ktorý znie:

„(1) Ústredný orgán štátnej správy plní úlohy obce podľa tohto zákona voči materským školám a zariadeniam školského stravovania v jeho zriaďovateľskej pôsobnosti.“

(2) Na účely delegovania zástupcov zriaďovateľa a na účely podľa § 5 ods. 7 za zriaďovateľa koná

- starosta obce** alebo ak tak určí štatút obce, obecné zastupiteľstvo, ak je zriaďovateľom obec,
- predseda samosprávneho kraja** alebo ak tak určí štatút samosprávneho kraja, zastupiteľstvo samosprávneho kraja, ak je zriaďovateľom samosprávny kraj,
- riaditeľ regionálneho úradu**, ak je zriaďovateľom regionálny úrad,
- štatutárny orgán zriaďovateľa**, ak ide o zriaďovateľa súkromnej školy alebo súkromného školského zariadenia, zriaďovateľa cirkevnej školy alebo cirkevného školského zariadenia.“

Ústredný orgán štátnej správy môže zriadiť materskú školu a ako jej súčasť aj zariadenie školského stravovania. V odseku 1 sa spresňujú kompetencie ústredného orgánu štátnej správy voči materským školám a zariadeniam školského stravovania v jeho zriaďovateľskej pôsobnosti.

V druhom odseku zákonodarca explicitne rieši otázku, **kto je oprávnený konať za zriaďovateľa vo veci delegovania zástupcov zriaďovateľa** do rady školy a vo veci schvaľovania dokumentov predkladaných riaditeľom zriaďovateľovi (napr. správa o výsledkoch hospodárenia, správa o výchovno-vzdelávacej činnosti, jej výsledkoch a podmienkach). Táto problematika vyvolávala v praxi mnoho otázok, predovšetkým v prípade obcí. Preto nie je na škodu, že zákon obsahuje výslovnú úpravu. V prípade obcí poskytuje odpoveď zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov. Podľa § 13 ods. 4

písm. e) tohto zákona rozhoduje vo všetkých veciach správy obce, ktoré nie sú vyhradené obecnému zastupiteľstvu zákonom alebo štatútom obce. V prípade zriaďovateľov, ako sú regionálne úrady školskej správy, cirkevní a súkromní zriaďovatelia, je oprávnený konať štatutárny orgán vo všetkých veciach, pokiaľ interné predpisy neurčujú inak. Právna úprava nie je jednoznačná len v prípade samosprávnych krajov. Toto zákonné ustanovenie uľahčuje situáciu zriaďovateľom a pravdepodobne pomôže predchádzať prípadným vnútorným sporom.

Zmeny súvisiace s výkonom školskej inšpekcie

V § 13a zákona č. 596/2003 Z. z. sa vkladá nový odsek, ktorý znie: **„Školským inšpektorom pre zariadenia poradenstva a prevencie alebo pre špeciálne výchovné zariadenia môže byť ten, kto spĺňa kvalifikačné predpoklady vysokoškolského vzdelania pre príslušný druh zariadenia a najmenej osem rokov vykonával pracovnú činnosť ako odborný zamestnanec v zariadení poradenstva a prevencie alebo v špeciálnom výchovnom zariadení.“**

Dôvodová správa uvádza, že vzhľadom na to, že Štátna školská inšpekcia plní aj kontrolnú funkciu v zariadeniach poradenstva a prevencie a v špeciálnych výchovných zariadeniach, je potrebné, aby disponovala aj školskými inšpektormi pre tieto zariadenia. Momentálne túto úlohu plnia odborníci z praxe (psychológovia z krajských poradní). Títo však najmä vzhľadom na vlastné pracovné vyťaženie neprejavujú významný záujem, aby túto úlohu plnili. Napriek uvedenému odôvodneniu zákonodarca ponechal súčasné znenie § 13 ods. 3 zákona č. 596/2003 Z. z. **„Školskú inšpekciu v špeciálnych výchovných zariadeniach a školských zariadeniach výchovného poradenstva a prevencie vykonávajú školskí inšpektori na základe poverenia hlavného školského inšpektora alebo riaditeľa inšpekčného centra v súčinnosti s prizvaným odborníkom z praxe.“** Z výslovného znenia zákona teda vyplýva, že prítomnosť, resp. súčinnosť odborníka z praxe pri výkone inšpekcie v týchto školských zariadeniach je nevyhnutná.

V súvislosti s výkonom školskej inšpekcie zákonodarca sprísnil pokuty za správne delikty. Tieto pokuty sa už dlho neprehodnocovali a v doterajšej výške neplnili preventívnu ani represívnu funkciu, ktoré sankcie majú plniť. Tento nedostatok bol vytýkaný aj v odbornej literatúre (DROTÁR, M. 2022. *Zákon o štátnej správe v školstve a školskej samospráve, Komentár. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR, s. r. o., ISBN 978-80-571-0479-7*).

Po novom sú sankcie určené nasledovne:

„(2) Školský inšpektor uloží, a to aj opakovane, pokutu zodpovednému zamestnancovi, ktorý neodstránil nedostatky zistené školskou inšpekciou okrem opatrení týkajúcich sa riešenia sťažností a petícií do 1 500 eur alebo, ak ide o závažné nedostatky, do 3 000 eur.“

(3) Hlavný školský inšpektor rozhodne o opatrení na odstránenie zisteného nedostatku a uloží pokutu, a to aj opakovane, zriaďovateľovi, ktorý vymenoval do funkcie riaditeľa osobu nespĺňajúcu predpoklady podľa § 3 ods. 5 do 7 000 eur alebo, ak má táto skutočnosť závažné dôsledky na kvalitu riadenia a poskytovania výchovy a vzdelávania v škole alebo v školskom zariadení, do 15 000 eur.“

Podľa dôvodovej správy výkon školskej inšpekcie nie je efektívny, ak nie je možné odstránenie nedostatkov vynútiť hrozbou reálnej sankcie alebo jej následným uložením. Niektorí zriaďovatelia škôl nespôsobujú alebo nereagujú na zistené nedostatky, ktoré v školách aj po opakovaných kontrolách pretrvávajú, a s ktorými si riaditelia škôl nevedia poradiť. Štátna školská inšpekcia, ako kontrolný orgán, nemá žiadny dosah na zriaďovateľov.

Ako nedostatok novely možno hodnotiť, že ostatné pokuty ukladané zriaďovateľom zostali v pôvodnej výške a sú i naďalej neprimerane nízke závažnosti porušenia.

Zmeny v označovaní škôl a školských zariadení

Od 1. januára 2025 nastávajú zmeny v označovaní špeciálnych škôl, ktoré sa budú označovať len **ako školy pre deti a žiakov so zdravotným znevýhodnením** bez špecifikácie zdravotného znevýhodnenia, čím sa má doceliť pre príslušné školy väčšia flexibilita pri poskytovaní výchovy a vzdelávanie deťom a žiakom so zdravotným znevýhodnením: **„Materská škola, v ktorej sa pri výchove a vzdelávaní vychádza zo vzdelávacích programov pre deti so zdravotným znevýhodnením, má vo svojom názve „materská škola pre deti so zdravotným znevýhodnením“.** Základná škola, v ktorej sa pri výchove a vzdelávaní vychádza zo vzdelávacích programov pre žiakov so zdravotným znevýhodnením, má vo svojom názve **„základná škola pre žiakov so zdravotným znevýhodnením“.** Stredná škola okrem odborného učilišťa a praktickej školy, v ktorej sa pri výchove a vzdelávaní vychádza zo vzdelávacích programov pre žiakov so zdravotným znevýhodnením, má vo svojom názve **„stredná škola pre žiakov so zdravotným znevýhodnením“.** Názov školy pre deti a žiakov so zdravotným znevýhodnením

neobsahuje príslušné zdravotné znevýhodnenie“ (§ 21 ods. 4 zákona č. 596/2003 Z. z. účinného od 1. 1. 2025).

V zmysle prechodného ustanovenia školy pre deti a žiakov so zdravotným znevýhodnením sa môžu do 31. decembra 2026 označovať podľa právnych predpisov účinných do 31. decembra 2024.

V § 21 ods. 9 sa rozširujú možnosti pri označovaní škôl s organizačnými zložkami:

„Škola s organizačnými zložkami sa označuje

- a) „Spojená škola“,
- b) „Spojená škola“ spolu s označením druhu školy príslušných organizačných zložiek,
- c) **druhmi škôl organizačných zložiek** alebo
- d) **druhmi škôl s prívlastkami, čestnými názvami alebo s historickými názvami, ak ide o školu s dvoma organizačnými zložkami.**“

Názov spojenej školy podľa novej právnej úpravy nemusí obsahovať slovné spojenie „spojená škola“.

Zmeny v úprave spádovej materskej školy

V súvislosti so zmenou financovania materských škôl a s ich prechodom zo samosprávnej pôsobnosti do prenesenej pôsobnosti obcí samosprávnych krajov bola nevyhnutná aj zmena úpravy spádovej materskej školy.

Aj naďalej platí, že obec určí všeobecne záväzným nariadením spádovú materskú školu v zriaďovateľskej pôsobnosti obce pre deti s trvalým pobytom v obci, v ktorej plnia povinné predprimárne vzdelávanie. Ak je obec zriaďovateľom viacerých materských škôl, všeobecne záväzným nariadením určí pre každú spádovú materskú školu časť svojho územia. Podobne ako pri školskom obvode základnej školy sa aj pri spádovej materskej škole zavádzajú okolnosti, ktoré má obec zohľadňovať pri určovaní spádovej materskej školy.

Obec pri určení spádovej materskej školy zohľadní najmä:

- a) kapacitu školských budov vo vlastníctve obce alebo v jej nájme, v ktorých sa uskutočňuje predprimárne vzdelávanie,
- b) dostupnosť a možnosti dopravnej obslužnosti územia obce, pre ktorú obec má určiť spádovú materskú školu,
- c) vzdialenosť trvalého pobytu dieťaťa od spádovej materskej školy a
- d) záujem obyvateľov obce s trvalým pobytom v obci o vzdelávanie v štátnom jazyku a v jazyku národnostných menšín na území obce.

Obec, samozrejme, môže zohľadniť aj iné okolnosti. Z rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu SR a európskych súdnych autorít vyplýva, že pri určovaní školských obvodov či spádových škôl je potrebné zohľadňovať aj to, aby v dôsledku ich určenia **nedošlo k segregácii**. Inými slovami povedané, nemali by byť vytvorené také spádové školy, resp. školské obvody, v dôsledku ktorých vzniknú etnicky homogénne školy. Z rozhodovacej činnosti týchto súdnych autorít okrem toho vyplýva aj to, že na tieto skutočnosti sa má prihliadať prioritne a majú prednosť pred legislatívnou úpravou, nakoľko požiadavka nediskriminácie a desegregácie vyplýva z medzinárodných dohovorov, ktoré majú prednosť pred vnútroštátnou legislatívou.

Vzhľadom na to, že nie v každej obci je zriadená materská škola, prípadne kapacity niektorých materských škôl nepostačia pokryť požiadavky všetkých zákonných zástupcov na plnenie povinného predprimárneho vzdelávania a uplatnenie práva na prijatie na predprimárne vzdelávanie, môže sa obec dohodnúť s inými obcami na spádovej materskej škole. Obec a susedné obce pri určení spádovej materskej školy zohľadnia vyššie uvedené skutočnosti. Ak sa takáto dohoda neuzatvorí alebo bola uzatvorená bez zohľadnenia zákonom predpokladaných skutočností, o spádovej materskej škole rozhodne príslušný regionálny úrad školskej správy. Regionálny úrad školskej správy pri rozhodovaní o spádovej materskej škole zohľadňuje vyššie uvedené skutočnosti, pričom platí aj to, čo bolo uvedené vyššie v súvislosti so zásadou **desegregácie**. Ak bola spádová materská škola určená na základe dohody, táto dohoda môže zaniknúť po uplynutí výpovednej lehoty, ktorá trvá najmenej do konca nasledujúceho školského roka.

Niektoré ďalšie zmeny v zákone č. 596/2003 Z. z.

V súvislosti so zmenou financovania materských škôl a s ich prechodom zo samosprávnej pôsobnosti do prenesenej pôsobnosti obcí dochádza k úprave rozhodovacej pôsobnosti riaditeľa materskej školy: „**Riaditeľ materskej školy vykonáva štátnu správu v prvom stupni; rozhoduje o ...**“. Teda už aj riaditeľ materskej školy (s výnimkou cirkevných a súkromných materských škôl) bude pri rozhodovaní vo veciach podľa § 5 ods. 14 zákona č. 596/2003 Z. z. vykonávať štátnu správu v prvom stupni.

Ustanovenie § 6 ods. 7 zákona č. 596/2003 Z. z. sa mení nasledovne: „**Ak činnosti podľa odseku 5 a odseku 8 písm. a), c) a d) zabezpečuje jeden zamestnanec, vyžaduje sa, aby spĺňal kvalifikačné predpoklady**

podľa § 7 ods. 3; ak tieto činnosti zabezpečujú viacerí zamestnanci, vyžaduje sa, aby tieto kvalifikačné predpoklady spĺňali najmenej dvaja zamestnanci.“ Toto ustanovenie sa týka kvalifikačných predpokladov zamestnancov školských úradov. Po novom postačuje pri školských úradoch s viacerým zamestnancami, ak kvalifikačné predpoklady spĺňajú aspoň dvaja zamestnanci. Ak ide o školský úrad s jedným alebo dvoma zamestnancami, tak logicky musia tento jediný alebo dvaja zamestnanci spĺňať kvalifikačné predpoklady.

Ustanovenie ukladajúce riaditeľovi informačnú povinnosť voči riaditeľovi spádovej základnej školy a zriaďovateľovi sa mení nasledovne: „*Žiak môže plniť povinnú školskú dochádzku v základnej škole mimo školského obvodu, v ktorom má trvalý pobyt, so súhlasom riaditeľa základnej školy, do ktorej sa hlási. Riaditeľ základnej školy, do ktorej bol žiak prijatý, oznámi túto skutočnosť zriaďovateľovi základnej školy, do ktorej bol žiak prijatý. Obec, ktorá je zriaďovateľom tejto základnej školy, oznámi obci, v ktorej má žiak trvalý pobyt, jeho prijatie do základnej školy v príslušnom školskom obvode.*“

Odpadá teda povinnosť riaditeľa základnej školy, do ktorej bol žiak prijatý, oznámiť túto skutočnosť riaditeľovi základnej školy v školskom obvode, v ktorom má tento žiak trvalé bydlisko. Podľa dôvodovej správy išlo o duplicitnú povinnosť a predstavovala zbytočnú administratívnu záťaž riaditeľov základných škôl. V praxi sa však táto povinnosť aj tak dôsledne neplnila a bežne sa stávalo, že spádovým základným školám prišlo oznámenie len zhruba k polovici žiakov, ktorí nastúpili do spádovej základnej školy. Prax nám ukazuje, že povinnosti, ktoré nie sú sankcionované, nie sú dodržiavané.

V § 8 sa zavádza nová povinnosť pre riaditeľov súkromných a cirkevných škôl: „*Ak bol žiak, ktorý plní povinnú školskú dochádzku vylúčený zo súkromnej školy alebo z cirkevnej školy, riaditeľ príslušnej školy oznámi túto skutočnosť obci, v ktorej má tento žiak trvalý pobyt.*“ Aj v súvislosti s touto povinnosťou platí to, čo bolo uvedené vyššie, že ide o povinnosť, ktorej nesplnenie nie je sankcionované, a preto aj plnenie tejto povinnosti zostane zrejme na dobrovoľnosti, resp. zodpovednom prístupe jednotlivých riaditeľov.

Povinnou náležitosťou zriaďovacej listiny bude po novom aj označenie druhu vzdelávacích programov podľa školského zákona, z ktorých sa vychádza pri výchove a vzdelávaní, ak ide o školu pre deti a žiakov so zdravotným znevýhodnením. Zriaďovatelia týchto škôl doplnia (dodatkom) tento údaj do zriaďovacej listiny **najneskôr do 31. decembra 2026.**

Tento údaj, t. j. označenie druhu vzdelávacích programov podľa školského zákona, z ktorých sa vychádza pri výchove a vzdelávaní, ak ide o školu pre deti a žiakov so zdravotným znevýhodnením, bude uvádzaný aj v **sieti škôl a školských zariadení**. Zriaďovateľ písomne oznámi ministerstvu označenie druhu vzdelávacích programov, z ktorých sa vychádza pri výchove a vzdelávaní, **do 30. novembra 2026** a ministerstvo tento údaj vyznačí v sieti bez rozhodnutia.

Je škoda, že zákonodarca pri tak rozsiahlej novelizácii nevenoval priestor aj úprave školského klastra (§ 20a zákona č. 596/2003 Z. z.), ktorá je veľmi všeobecná a nedostatočná (vôbec nerieši otázku financovania školských klastrov). Čas a prax nám ukážu, či zmeny, ktoré prináša aktuálna novela, splnia cieľ sledovaný zákonodarcom, alebo zostanú len obyčajným textom zákona, neplniacim žiadny účel. ■

Prečítajte si viac...

Ako efektívne riadiť školu a zlepšiť jej fungovanie?

Viac overených informácií a nástrojov pre riadenie škôl nájdete na direktor.sk. Sledujte nás a zlepšujte svoje manažérske zručnosti. Nezapudnite využívať online nástroje, ktoré sú súčasťou vášho predplatného:

- Aktuality z oblasti školstva
- Kalendár udalostí
- Inšpirácie pre každodennú prax

Všetko máte k dispozícii na www.direktor.sk

 Wolters Kluwer

Keď si potrebujete byť istý

MINIMÁLNE BEZPEČNOSTNÉ OPATRENIA

* ... V ŠKOLÁCH A ŠKOLSKÝCH ZARIADENIACH *

Mgr. Ladislav Šnapko

Certifikovaný audítor kybernetickej bezpečnosti (KB),
certifikovaný manažér KB, Lead audítor ISO 27001, lektor.

Spolupracuje s Kompetenčným a certifikačným centrom
kybernetickej bezpečnosti, je konzultantom KB spoločnosti
EuroTRADING s.r.o. pre verejnú správu a súkromný sektor

V minulých číslach sme zadefinovali legislatívu a pojmy, vysvetlili rozdiely medzi informačnou a kybernetickou bezpečnosťou, poukázali na novelu zákona o kybernetickej bezpečnosti a dotkli sa bezpečnostných opatrení (podľa zákona o KB), tretích strán, auditu a samohodnotenia. V tomto príspevku ponúkame bezpečnostné opatrenia uvedené vo vyhláške č. 179/2020 Z. z.

Od 1. januára 2025 nadobúda účinnosť novela zákona o kybernetickej bezpečnosti. V blízkom čase sa očakáva aj vydanie novej vyhlášky o bezpečnostných opatreniach, ktorá nahradí súčasnú vyhlášku č. 362/2018 Z. z., ako aj novej „sektorovej“ vyhlášky Ministerstva investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky, ktorá nahradí aktuálnu vyhlášku č. 179/2020 Z. z.

Pred vydaním týchto vyhlášok je dôležité sústrediť sa na implementáciu a pochopenie existujúcich predpisov. Centrálny portál kybernetickej bezpečnosti, označovaný ako Kyberportál, bude v tomto procese kľúčový. Je potrebné poznamenať, že Kyberportál nie je totožný s Jednotným informačným systémom kybernetickej bezpečnosti podľa príslušného zákona. Oprávnené subjekty, ako sú orgány verejnej moci, sú o ňom priebežne informované a dostávajú prístupové údaje. Po aktivácii účtu sa môže subjekt plne zapojiť do využívania jeho funkcií. V prípade otázok alebo potreby asistencie je možné obrátiť sa na naše pracovisko.

Každá organizácia alebo právnická osoba v zriaďovateľskej alebo zakladateľskej pôsobnosti orgánu riadenia uvedeného v § 5 ods. 2 písm. a) až d) zákona, ktorá patrí do Kategórie I, je povinná dodržiavať **minimálne bezpečnostné opatrenia**. Bezpečnostné opatrenia podľa § 20 ods. 2 zákona č. 69/2018 Z. z. (po novele) boli už predmetom diskusie. V nasledujúcej časti opätovne prejdeme bezpečnostné opatrenia uvedené vo vyhláške č. 179/2020 Z. z.

Vyhláška č. 179/2020 Z. z., ktorou sa ustanovuje spôsob kategorizácie a obsah bezpečnostných opatrení informačných technológií verejnej správy

Vyhláška č. 179/2020 Z. z. vydaná Úradom podpredsedu vlády Slovenskej republiky pre investície a infor-

matizáciu dňa 22. júna 2020 stanovuje spôsob kategorizácie a obsah bezpečnostných opatrení pre informačné technológie verejnej správy. Príloha č. 2. k vyhláške stanovuje minimálne bezpečnostné opatrenia.

Minimálne bezpečnostné opatrenia pre Kategóriu 1

A. Organizácia kybernetickej bezpečnosti a informačnej bezpečnosti – V organizácii kybernetickej a informačnej bezpečnosti treba určiť pracovníka, ktorý bude zodpovedný za koordináciu týchto oblastí. Ďalej treba vypracovať a implementovať interný riadiaci akt, ktorý bude záväzný pre organizáciu správcu. Tento akt obsahuje minimálne určenie povinností, zodpovedností a právomocí pracovníka zodpovedného za koordináciu kybernetickej a informačnej bezpečnosti, a taktiež základné zásady a opatrenia kybernetickej a informačnej bezpečnosti, ktoré organizácia správcu zaviedla a ktorým sa riadi.

B. Riadenie rizík kybernetickej bezpečnosti a informačnej bezpečnosti – Kontinuálny proces riadenia rizík v oblasti kybernetickej a informačnej bezpečnosti zahŕňa niekoľko kľúčových krokov. Je potrebné vypracovať analýzu rizík, ktorá identifikuje potenciálne hrozby a zraniteľnosti. Na základe výsledkov tejto analýzy sa navrhujú a prijímajú vhodné bezpečnostné opatrenia, ktoré slúžia na minimalizáciu identifikovaných rizík. Dôležitou súčasťou tohto procesu je aj periodické preskúvanie rizík, ktoré zabezpečuje, že prijaté opatrenia sú stále efektívne a relevantné voči meniacej sa bezpečnostnej situácii.

C. Personálna bezpečnosť

Na pravidelné zvyšovanie bezpečnostného povedomia je potrebné zostaviť **plán rozvoja bezpečnostného opatrenia**, ktorý zahŕňa formu, obsah

a rozsah nevyhnutných školení. Tieto vzdelávacie aktivity by sa mali vykonávať najmenej každé tri roky. Súčasťou procesu je taktiež **hodnotenie účinnosti** tohto plánu a realizovaných školení, vrátane ďalších aktivít, ktoré prispievajú k rozširovaniu bezpečnostného povedomia.

Pred tým, než zamestnanci a členovia externých tímov získajú prístup k informačným technológiám verejnej správy, je nevyhnutné, aby boli oboznámení s **povinnosťou mlčanlivosti** ohľadom všetkých relevantných skutočností, informácií a osobných údajov. Táto povinnosť mlčanlivosti je univerzálna a trvalá, vzťahuje sa ako na dobu aktívneho pôsobenia, tak aj po jeho skončení. Bezpečnostné incidenty musia byť **nahlásené pracovníkovi** zodpovednému za koordináciu kybernetickej a informačnej bezpečnosti. Okrem toho je potrebné definovať **postupy pri ukončení pracovného pomeru** či iného obdobného vzťahu zamestnanca, rovnako ako pri ukončení spolupráce s externými pracovníkmi alebo tretími stranami, ktorými sa zabezpečí:

1. vrátenie pridelených zariadení, ktorými sú najmä počítače, pamäťové médiá, čipové karty a navrátenie informačných aktív, ktorými sú najmä programy, dokumenty a údaje,
2. zablokovanie prístupu v zariadeniach pridelených zamestnancovi, ktorými sú najmä počítače, notebooky, pamäťové médiá a ďalšie mobilné elektronické zariadenia,
3. zrušenie prístupových práv v informačných systémoch verejnej správy,
4. odovzdanie výsledkov práce v súvislosti s informačnými systémami verejnej správy, ktorými sú najmä programy vrátane dokumentácie a vlastné elektronické dokumenty.

Ďalej treba zabezpečiť **zmeny prístupových oprávnení** pri zmene postavenia používateľov, administrátorov alebo osôb zastávajúcich bezpečnostné roly a taktiež **sankcionovanie porušenia interných riadiacich aktov** v oblasti kybernetickej bezpečnosti a informačnej bezpečnosti prostredníctvom disciplinárneho procesu organizácie správcu.

D. Riadenie prístupov – Riadenie prístupov zahŕňa zavedenie pravidiel, ktoré zakazujú zdieľanie používateľských hesiel do informačných technológií verejnej správy. Okrem toho je dôležité zaviesť identifikáciu používateľa a autentifikáciu pri vstupe do týchto technológií. Taktiež by mali byť stanovené pravidlá na zmenu používateľských hesiel s frekvenciou najmenej raz za rok.

E. Riadenie kybernetickej bezpečnosti a informačnej bezpečnosti vo vzťahoch s tretími stranami –

V zmluve s dodávateľmi musí byť určená požiadavka na dodržiavanie všetkých interných riadiacich dokumentov a všeobecne záväzných predpisov týkajúcich sa kybernetickej bezpečnosti a informačnej bezpečnosti. Môže byť uvedený odkaz na zákon, túto vyhlášku alebo na osobitný predpis.

F. Bezpečnosť pri prevádzke informačných systémov a sietí – Na zabezpečenie efektívnej prevencie proti strate dát sa v organizácii správcu zavedie proces zálohovania dôležitých informácií a softvéru. V rámci tejto organizácie sa vypracuje zálohovacia politika, ktorá stanovuje požiadavky na zálohovanie, vrátane času uchovávaní, testovania záloh a opatrení na ochranu záložných médií. Všetky prevádzkové zálohy, archivačné zálohy a inštalčné médiá sa ukládajú do uzamykateľného priestoru.

G. Hodnotenie zraniteľností a bezpečnostné aktualizácie – Nastavenie automatickej aktualizácie operačného systému a aplikácií.

H. Ochrana proti škodlivému kódu – Ochrana proti škodlivému kódu zahŕňa **prijatie vhodných opatrení na prevenciu**, detekciu škodlivého kódu, ako aj na efektívnu reakciu v prípade jeho infiltrácie. V rámci organizácie správcu je prísne zakázané sťahovanie, inštalácia a používanie nelegálneho alebo škodlivého softvéru. Prevencia a detekcia škodlivého kódu sú vykonávané pravidelne, pričom sa zameriavajú hlavne na:

1. používanie prenosných médií, napríklad USB kľúče, flash disky, CD, DVD,
2. škodlivé emailové prílohy a odkazy,
3. podozrivé a škodlivé webové stránky a odkazy,
4. externú a internú sieťovú komunikáciu v organizácii správcu vrátane webových sídiel,
5. prenos súborov z externých sietí.

Rovnako je dôležité vytvoriť proces alebo postup na prenos súborov z externých sietí, ktorý zabezpečí kontrolu prenášaných súborov s cieľom detekcie škodlivého kódu.

I. Sieťová a komunikačná bezpečnosť – Všetky koncové stanice sú zabezpečené softvérovým personálnym **firewallom**. Sieťové zariadenia sú podrobené rôznym **bezpečnostným opatreniam**, medzi ktoré patrí pravidelná aktualizácia firmvéru, zmena továrenských nastavených autentifikačných údajov a implementácia bezpečného šifrovania a zabezpečenia pre bezdrôtové siete. Navyše, deaktivácia možnosti správy zariadenia na diaľku alebo prijatie iných opatrení na zamedzenie zneužitia vzdialeného prístupu je nevyhnutná. Pre ochranu vonkajšieho a interného prostredia sa využíva firewall.

J. Akvizícia, vývoj a údržba informačných technológií verejnej správy – Obstarávanie alebo vytváranie nových alebo úprava existujúcich informačných technológií verejnej správy sa zadokumentuje a realizuje v súčinnosti s pracovníkom zodpovedným za koordináciu kybernetickej bezpečnosti a informačnej bezpečnosti.

K. Zaznamenávanie udalostí a monitorovanie – K zaznamenávaniu a monitorovaniu patrí dokumentovanie úspešných aj neúspešných autentifikačných udalostí.

L. Fyzická bezpečnosť a bezpečnosť prostredia – Informačné technológie verejnej správy sa umiestňujú a prevádzkujú takým spôsobom, že sú chránené pred fyzickým prístupom nepovolaných osôb a nepriaznivými prírodnými vplyvmi a vplyvmi prostredia.

M. Riešenie kybernetických bezpečnostných incidentov – V organizácii správcu sa určí kontaktné miesto a spôsob hlásenia kybernetických bezpečnostných incidentov podľa § 23 ods. 3 písm. a) a ods. 4 zákona.

N. Kryptografické opatrenia – Webové sídlo správcu musí byť prístupné prostredníctvom zabezpečeného protokolu HTTPS s využitím bezpečnej verzie protokolu TLS (<https://www.csirt.gov.sk/oznamenia-a-varovania-803.html?id=181>)

O. Kontinuita prevádzky informačných technológií verejnej správy – Nevzťahujú sa žiadne bezpečnostné opatrenia.

P. Audit a kontrolné činnosti – Týka sa zabezpečenia výkonu pravidelných auditov kybernetickej bezpečnosti a informačnej bezpečnosti podľa osobitného predpisu (podľa vyhlášky Národného bezpečnostného úradu č. 493/2022 Z. z. o audite kybernetickej bezpečnosti.)

Popri uvedených predpisoch existuje aj ďalšia legislatíva, ktorá musí byť zohľadnená pri riešení kybernetickej bezpečnosti.

Abeceda bezpečnostného povedomia

Abecedu bezpečnostného povedomia ponúka Kompetenčné a certifikačné centrum kybernetickej bezpečnosti.

Aktualizujte a plátajte váš počítač, smartfón, wifi router a všetky IT zariadenia. Musia mať vždy nainštalované posledné verzie aktualizácií a záplat operačného systému. Týka sa to aj internetového prehliadača a všetkých aplikácií. Hackeri ako prvé hľadajú známe

zraniteľnosti v neaktualizovaných systémoch, čiže bezpečnostné diery, a tie treba plátať.

Budte ostražití. Pred kliknutím na akýkoľvek odkaz v správe elektronickej pošty si overte, kam tento odkaz naozaj smeruje.

Cookies patria do koša. Pravidelne vymazávajte cookies a vymažte históriu internetového prehliadača. Aj keď je technológia „cookies“ regulovaná európskym právom, mnohí prevádzkovatelia svoje povinnosti nedodržiavajú.

Dodržiujte pravidlá – Bezpečnostné politiky vašej organizácie a odporúčania nie sú samoúčelné. Obchádzanie pravidiel vám možno zvýši používateľský komfort, avšak pravidlá vám zaručia súkromie a bezpečnosť vašich cenných údajov.

E-mail nie je bezpečný – Správa elektronickej pošty je ako korešpondenčný listok. Nikdy nemáte istotu, že odosielateľom je ten, za koho sa vydáva. Obsah správy môže prečítať množstvo neznámych ľudí. Pokiaľ nepoužívate šifrovaný e-mail, vážte informácie, ktoré odosielate.

Filtrujte spam – Nástroje na „odchytávanie“ nevyžiadanych a škodlivých správ elektronickej pošty znižujú riziko infiltrácie a ohrozenia vášho systému.

Grooming – Chráňte sa pred groomingom. Výraz *groom* znamená pripraviť na špecifickú pozíciu alebo účel či pripraviť na budúcu rolu alebo funkciu. Groomingom si útočník „pripravuje“ dieťa, rodinu, komunitu tak, aby mohol neskôr realizovať sexuálne zneužívanie. Iným slovom je to pestovanie si vzťahu a budovanie dôvery medzi sexuálnym predátorom a jeho obeťou.

Heslá a heslové vety – Silné heslá sú tie, ktoré nikto neuhádne a zároveň si ich pamätáte. Vytvorte heslá, ktoré majú aspoň 15 znakov a obsahujú kombináciu veľkých a malých písmen, číslíc a symbolov, ak to aplikácia umožňuje. Heslovou vetou môže byť napríklad citát, alebo text skladby, kde nahradíte aspoň jedno písmeno špeciálnym znakom a pridáte číslice.

Chráňte súkromie – Sociálne siete navádzajú k tomu, aby ste prezradili o sebe čo najviac. Výsledkom bývajú vykradnuté domácnosti počas dovolenky, odcudzené peniaze z bankových účtov, ale aj sexuálne vydieranie či ujma na duševnom zdraví dieťaťa, napríklad prostredníctvom kyberšikany. Rešpektujte zároveň právo na súkromie iných ľudí.

Inštalujte si antivírus – Voči útoku škodlivým kódom vás obráňa najmä antivírusové aplikácie. Nainštalujte

si niektorú z nich a nastavte ju tak, aby automaticky kontrolovala prístupy na webové stránky, sťahované súbory, prílohy e-mailov a pamäťové médiá.

Je to pravda? Hoax je podvodná správa, zámerne konštruovaná tak, aby pôsobila ako dôveryhodná a objektívna pravda. Táto technika využíva manipuláciu na zneužitie vlastností ľudského rozhodovania.

Kontrolujte adresy – Pred otvorením webovej stránky vždy najprv skontrolujte adresu. Nespúšťajte neznáme odkazy. Podhodenie adresy a presmerovanie na nebezpečnú webstránku je typickým spôsobom prípravy útoku. Neotvárajte neznáme prílohy a linky v správach, väčšinou je ich obsahom škodlivý kód.

Limitujte zdieľanie – Obmedzte množstvo zdieľaných dát, či už prostredníctvom sociálnych sietí, alebo rôznych cloudových služieb. Ak niečo zdieľate, vymedzte presne osoby, ktorým zdieľané údaje sprístupníte. A po čase prehodnotíte, či zdieľanie zdroja je naďalej potrebné – a ak nie je, ukončíte zdieľanie.

Monitorujte – Ak sa vám stala nepríjemná udalosť v online priestore, uistite sa, že máte všetky dôkazy o bezpečnostnom incidente napr. e-mail, faktúry, potvrdenky, kópie reklamy atď. Nahláste podvod. Vaše informácie môžu pomôcť chytiť podvodníka a zabrániť ďalším incidentom.

Nedôverujte – Mnohé z toho, s čím sa v elektronickom svete stretnete, je pochybné a nedôveryhodné. Internet je slobodným neregulovaným priestorom a každý si v ňom môže písať, publikovať a tvrdiť takmer čokoľvek. Preto je k internetovým médiám dobré pristupovať so zdravou skepsou a odstupom.

Online nákupy – Skontrolujte, či sa adresa e-shopu začína na „https“, a všimajte si pravopisné či gramatické chyby. Overte si, či sú v rubrikách, ako napríklad „O nás“ alebo „Kontakt“ uvedené legitímne kontaktné údaje. Dávajte si pozor na mimoriadne ponuky a informujte sa, aké skúsenosti majú s e-shopom iní zákazníci.

Prihlasujte sa 2-stupňovo – Ak to webová služba umožňuje, používajte na prihlasovanie tzv. dvojfaktorovú autentizáciu (napríklad pomocou SMS kódu). Samotné heslo nie je už dostatočnou ochranou pred zneužitím prístupových práv.

Ransomvér je vydieranie – Ransomvér je druh malvéru, ktorý napáda počítačové systémy používateľov a zaobchádza s nimi tak, aby tieto systémy alebo dáta na nich uložené obeť nemohla (čiastočne alebo úplne) používať. Väčšinou sa to deje zašifrovaním veľkej časti údajov. Obeť zvyčajne neskôr dostane výhražnú správu, ktorá ju tlačí k zaplateniu výkupného, pokiaľ chce získať plný prístup k systému a súborom späť.

Sociálne inžinierstvo – Ľudská dôvera sa ľahko zneužíva na získanie prístupu k citlivým informáciám. Typická je forma podvodných mailov – phishing. Najlepšou ochranou pred sociálnym inžinierstvom je zvyšovanie bezpečnostného povedomia.

Trójsky kôň – Škodlivý softvér, ktorý je podobný trójskemu koňovi známemu zo starovekých gréckych bájí. Aby zakryl svoju skutočnú funkciu, využíva maskovanie alebo presmerovanie. Tento malvér sa najčastejšie dostane do počítača nezodpovednosťou alebo neopatrnosťou samotného používateľa. Neotvárajte e-mail a nespúšťajte súbory, ktoré nepoznáte.

Uzamykajte zariadenia – Zariadenie, ktoré nie je pod vašou fyzickou kontrolou, dáva priestor útočníkovi. Odomknuté zariadenie bez dozoru dáva komukoľvek priestor k manipulácii s ním a s jeho obsahom. Toto je potrebné uvedomiť si nielen v kancelárii, ale predovšetkým na verejných miestach (napr. na konferencii, vo vlaku a pod.).

Vzdelávajte sa – Kybernetické hrozby sú každodennou súčasťou online života, nielen v práci, ale aj v súkromí. Aby sme ich vedeli rozpoznať a účinne sa proti nim brániť, je dôležité sa pravidelne vzdelávať aj v oblasti kybernetickej bezpečnosti.

Wifi nie je bezpečná – Wifi sieť môže byť bezpečná, len ak je správne nakonfigurovaná. Nechránené wifi siete bez hesla a šifrovania sú ako dokorán otvorené dvere do bytu. Zmeňte aj pôvodný továrenský názov vášho routera a zároveň sa vyvarujte použitiu takého názvu, ktorý by vás identifikoval. Oboje totiž hackerovi zjednoduší útok.

Zálohujte dáta – Aj pamäťové médiá sa občas pokazia a ich obsah sa stratí. Zároveň sa zvyšuje počet tzv. ransomvérových útokov, keď hackeri zašifrujú údaje a za ich vrátenie vyžadujú výkupné. Proti týmto hrozbám je účinná len obnova údajov z pravidelne vytváraných záloh. ■

LITERATÚRA:

1. www.cybercompetence.sk
2. Zákon č. 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov
3. Zákon č. 95/2019 Z. z. o informačných technológiách vo verejnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov
4. Vyhláška č. 179/2020 Z. z., ktorou sa ustanovuje spôsob kategorizácie a obsah bezpečnostných opatrení informačných technológií verejnej správy.

Téma: Usmernenie k zmene legislatívy o používaní mobilných telefónov a osobných zariadení elektronickej komunikácie na školách

S účinnosťou nových pravidiel v oblasti vzdelávania dochádza k významným zmenám v používaní mobilných telefónov a obdobných zariadení elektronickej komunikácie na **základných školách**. Cieľom je vytvoriť prostredie, ktoré podporuje sústredenie na vzdelávanie a obmedzuje rušivé vplyvy moderných technológií.

Hlavné zmeny:

- 1. Úplný zákaz pre najmladších žiakov (1. až 3. ročník):** Pre žiakov na prvom stupni základných škôl sa zavádza **úplný zákaz používania mobilných telefónov** počas školského dňa. Táto úprava má za cieľ minimalizovať vplyv technológií na najmladších žiakov a podporiť ich osobný rozvoj.
- 2. Regulované používanie pre starších žiakov (4. až 9. ročník):** V prípade starších žiakov je používanie mobilných zariadení povolené iba vo výnimočných situáciách. Medzi tieto výnimky patrí:
 - Použitie vyžadované **štátnym vzdelávacím programom** (napríklad vzdelávacie aplikácie alebo digitálne učebné pomôcky).
 - Povolenie na základe **rozhodnutia učiteľa alebo učiteľky**, ktoré musí byť odôvodnené potrebami vyučovacieho procesu.

Výnimky pre zdravotne znevýhodnených žiakov: Zákaz sa nevzťahuje na žiakov so zdravotným znevýhodnením, ktorí používajú komunikačné alebo iné elektronické zariadenia ako súčasť svojich zdravotných potrieb. Tieto pomôcky môžu využívať výlučne na účely súvisiace so svojím zdravotným stavom.

Dôvody regulácie: Zmeny sú motivované potrebou zlepšiť koncentráciu žiakov na vyučovanie, obmedziť negatívne sociálne vplyvy spojené so závislosťou na mobilných zariadeniach a vytvoriť prostredie podporujúce zdravý osobnostný a sociálny rozvoj detí.

Začlenenie pravidiel v školskom poriadku

Riaditelia škôl majú povinnosť začleniť do školského poriadku pravidlá na reguláciu používania mobilných telefónov, ktoré budú **jednoduché**, zrozumiteľné a konzistentné; **prispôsobené kultúre školy** a jej lokálnym podmienkam; **podporovať jednotnosť pravidiel** pre všetkých žiakov.

Odobzdanie mobilného telefónu pri vstupe do školy – Žiaci odovzdajú mobilný telefón zamestnancovi školy pri vstupe. Telefóny sa počas dňa uschovávajú v bezpečnom priestore a vracajú sa po skončení vyučovania. Mobilné telefóny budú žiakom vrátené po poslednej vyučovacej hodine, pričom tieto budú počas dňa uschované v bezpečnom priestore. Zamestnanci škôl majú brať do úvahy, že aj keď žiak odovzdá jeden telefón, môže mať so sebou aj ďalší/ďalšie.

Odloženie mobilného telefónu v uzamykateľnej skrinke – Žiaci si môžu svoje mobilné telefóny alebo smart hodinky nechať v uzamykateľných skrinkách, alebo podobnom, zabezpečenom priestore. Ak si žiak prinesie mobilný telefón do školy, pri takto zvolenej úprave odkladá telefón do skrinky hneď po príchode do školy, pričom tento telefón zo skrinky nevyberá a nepoužíva počas dňa, až po skončení vyučovania.

Odobzdanie mobilného telefónu v kmeňovej triede – Mobilný telefón je odovzdaný (triednemu) učiteľovi pred prvou vyučovacou hodinou v kmeňovej triede, pričom takto zozbierané mobilné telefóny budú odložené do odkladacieho priestoru na to určeného. Odkladací priestor bude uzamknutý učiteľom (to, či ide o uzamykateľnú krabicu, trezor, 6 handylocker alebo uzamknutie v kabinete učiteľa/riaditeľni, je vecou úpravy konkrétnej školy). Mobilné telefóny budú vrátené žiakom po skončení vyučovania.

Uschovanie a deaktivácia mobilného telefónu – Žiaci si môžu ponechať mobilný telefón pri sebe s tým, že telefón nebude počas vyučovania nikdy aktivovaný, použitý („videný ani počutý“) – s dostatočným zdôraznením dôsledkov, ktoré nastanú pri nepovolenom použití mobilného telefónu. Najčastejšou úpravou je mať mobilný telefón odložený v školskej taške, s vypnutým zvončením a prístupom na internet, resp. vypnutý úplne. Pri tejto úprave je dôležité jednoznačne určiť, aká miera porušenia pravidiel bude viesť k dočasnemu odobratiu zariadenia učiteľom, kam bude počas tohto času zariadenie odložené a kedy a za akých podmienok bude žiakovi vrátené. Logistiku zabezpečuje žiak sám, nie je potrebný dozor ako pri riešení číslo 2.

Zákaz nosenia mobilného telefónu do školy – Žiaci nesmú nosiť mobilný telefón do (areálu) školy ani na školské akcie. Uvedený spôsob je najmenej odporúčaný. Ak si ho škola vyberie, tak odporúčame iba na prvom stupni ZŠ.

Zdroj a ďalšie informácie: 31672.0c6aa4.pdf

SOCIÁLNY PEDAGÓG

* SOCIÁLNY PEDAGÓG A SOCIÁLNY PRACOVNÍK *

Ing. Mgr. Zdenka Matulová Juríková

Zákon č. 291/2024 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, nadobúda účinnosť 1. 1. 2025. V článku priblížime, ako ovplyvní prijatie uvedeného zákona kategóriu odborného zamestnanca „sociálny pracovník“ a kategóriu odborného zamestnanca „sociálny pedagóg“.

Zákonom č. 182/2023 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, bola v roku 2023 ustanovená nová kategória odborných zamestnancov, ktorá zahŕňa aj pozíciu s názvom **sociálny pracovník**. Táto kategória bola špecificky zameraná na pôsobenie sociálnych pracovníkov výlučne v rámci škôl a školských zariadení. V školskom prostredí teda mohol pôsobiť sociálny pracovník aj sociálny pedagóg ako odborný zamestnanec, pričom obaja mohli poskytovať rôzne formy podpory a pomoci v súlade so svojou špecializáciou.

Činnosti spojené s kategóriou sociálneho pracovníka mali v mnohých ohľadoch podobnosti s úlohami, ktoré už od roku 2009 vykonávali sociálni pedagógovia. Títo odborníci pôsobili nielen v školách a školských zariadeniach, ale aj v inštitúciách zameraných na sociálnoprávnu ochranu detí, sociálne služby či rehabilitáciu pre osoby so zrakovým postihnutím, spadajúcich pod Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky.

Používanie terminológie známej zo zákona č. 219/2014 Z. z. o sociálnej práci a o podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny a o zmene a doplnení niektorých zákonov pri činnostiach sociálneho pracovníka v školách mohol vytvárať dojem, že ide o výkon sociálnej práce upravený týmto zákonom vrátane požiadaviek na kvalifikáciu. Takýto výklad však spôsoboval, že sociálni pracovníci sa ocitli v nevýhodnom postavení, najmä v otázkach získavania a dopĺňania odborných kvalifikácií, profesionálneho rozvoja a s tým spojených výhod. Celkové nastavenie tejto kategórie viedlo k rozdielnemu vnímaniu práce sociálneho pracovníka v školách a školských zariadeniach oproti ich pôsobeniu v rámci inštitúcií pod rezortnou pôsobnosťou Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

Vzhľadom na to, že takéto riešenie prinášalo viac problémov, bolo potrebné prijať úpravu, ktorá by účinne zabezpečovala vykonávanie činností zameraných na odstraňovanie sociálnych bariér vo výchove a vzdelávaní. Zároveň by táto zmena mala harmonizovať podmienky výkonu sociálnej práce v školách a školských zariadeniach s podmienkami platnými v zariadeniach sociálnoprávnej ochrany detí, sociálnych službách či rehabilitačných centrách pre osoby so zrakovým postihnutím, ktoré spadajú pod pôsobnosť Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky.

Zákon č. 291/2024 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, nadobudol účinnosť dňa **1. januára 2025**. Na základe jeho účinnosti sa v školách a školských zariadeniach **ruší kategória odborného zamestnanca sociálny pracovník a zostáva zachovaná kategória odborného zamestnanca sociálny pedagóg** s potrebnými úpravami.

Podľa § 27 ods. 2 a 3 zákona č. 138/2019 Z. z. (od 1. 1. 2025) sociálny pedagóg:

- vykonáva diagnostické, preventívne a ďalšie potrebné činnosti zamerané na predchádzanie a odstraňovanie rizikového správania detí a žiakov a na predchádzanie a odstraňovanie sociálno-patologických javov, ktoré ohrozujú deti a žiakov vrátane aktivít na predchádzanie segregácie detí a žiakov,
- poskytuje poradenstvo a intervenciu so zameraním na deti a žiakov s rizikovým správaním, ohrozených sociálno-patologickými javmi a na deti a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia,
- poskytuje poradenstvo a konzultácie zákonným zástupcom, pedagogickým zamestnancom a odborným zamestnancom na zlepšenie podmienok výchovy a vzdelávania detí a žiakov,

- d) vykonáva sociálno-pedagogickú diagnostiku prostredia a vzťahov, osvetovú činnosť a ďalšie činnosti v sociálno-výchovnej oblasti,
- e) podporuje spoluprácu pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov so zákonnými zástupcami, zamestnancami zariadení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately a ďalšími fyzickými osobami a právnickými osobami.

Sociálny pedagóg môže vykonávať činnosti aj terénnou formou.

Na zabezpečenie kontinuity ustanovuje § 90g ods. 1 zákona č. 138/2019 Z. z., že **odborný zamestnanec zaradený do kategórie sociálny pracovník** podľa predpisov účinných do 31. decembra 2024, sa od 1. januára 2025 zaradí do kategórie sociálny pedagóg.

Pôsobenie sociálnych pracovníkov na školách týmto však nie je úplne zrušené. Vychádzame z § 152b zákona č. 245/2008 Z. z. zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov (znenie účinné od 1. 1. 2025), kde je definované, že v škole a školskom zariadení môže byť vykonávaná sociálna diagnostika, sociálne poradenstvo a ďalšie metódy, techniky a postupy sociálnej práce. Tieto činnosti možno vykonávať aj terénnou formou a vykonáva ich **sociálny pracovník**, ktorý spĺňa podmienky odbornej spôsobilosti podľa osobitného predpisu (§ 5 zákona č. 219/2014 Z. z. o sociálnej práci a o podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov). Na výkon sociálnej práce v škole a školskom zariadení sa tak vzťahuje zákon č. 219/2014 Z. z. v znení neskorších predpisov. Pôsobenie sociálnych pracovníkov v školách je definované aj v ďalších ustanoveniach školského zákona (*napr.*: § 94, § 107 školského zákona).

Poznámka: Zákon č. 245/2008 Z. z. novelizoval zákon č. 290/2024 Z. z., zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

Odborný zamestnanec

Odborný zamestnanec je fyzická osoba, ktorá vykonáva pracovnú činnosť podľa § 6 ods. 2 zákona č. 138/2019 Z. z. na základe pracovnoprávneho vzťahu.

Podľa § 6 ods. 2 zákona č. 138/2019 Z. z. sa pracovnou činnosťou odborného zamestnanca rozumie výkon činností psychologických, logopedických, sociálno-pedagogických, liečebno-pedagogických alebo špeciálno-pedagogických, reedukácia detí a žiakov a ďalšie s tým súvisiace činnosti, ako aj poskytovanie kariérového poradenstva, sociálneho poradenstva a prevencie vo výchove a vzdelávaní. Za odborného zamestnanca sa považuje ten, kto vykonáva **špecializované alebo riadiace činnosti** v škole alebo v školskom zariadení. Vyžadovaným stupňom vzdelania pre odborného zamestnanca je aspoň **vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa**.

Kvalifikačné predpoklady sú uvedené vo vyhláške č. 173/2023 Z. z., ktorá sa týka kvalifikačných predpokladov pedagogických a odborných zamestnancov. Pre kategóriu sociálny pedagóg sú tieto predpoklady špecifikované v prílohe č. 16. Kvalifikačné predpoklady odborného zamestnanca sa posudzujú pre príslušnú kategóriu tak, že získané vzdelanie sa porovnáva s požadovaným na základe dokladu o vzdelaní.

Odborný zamestnanec sa zaradí do jedného z kariérových stupňov:

- začínajúci odborný zamestnanec,
- samostatný odborný zamestnanec,
- odborný zamestnanec s prvou atestáciou alebo
- odborný zamestnanec s druhou atestáciou.

Pôsobenie sociálneho pracovníka v školách má stále svoj význam. Od 1. januára 2025 už síce nebude zaradený medzi kategórie odborných zamestnancov a stane sa nepedagogickým zamestnancom školy, jeho úloha v oblasti sociálnej práce zostane dôležitá aj v súvislosti s narastajúcim počtom detí rodín, ktoré čelia rôznym sociálnym problémom. Zmeny týkajúce sa škôl, v ktorých pôsobia sociálni pedagógovia a sociálni pracovníci, si vyžadajú **úpravu pracovnoprávnych vzťahov**. ■

ZDROJE:

1. Zákon č. 291/2024 Z. z., zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
2. Zákon č. 290/2024 Z. z., zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony
3. Dôvodová správa k vládnomu návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, dostupná na: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=9872>

EFEKTÍVNE RIADENIE SEBA V ČASE

* PRÍČINY ČASOVÝCH STRÁT V MANAŽÉRSKEJ PRAXI *

Mgr. Soňa Koreňová

Efektívne hospodárenie s časom je umenie, ktoré sa dá naučiť. Cieľom je získať čas a zorganizovať sa v ňom. V príspevku sa venujeme viacerým metódam riadenia času. Upozorňujeme, že je dôležité stanoviť si jasné ciele a eliminovať vyrušenia. Efektívne hospodárenie s časom je kľúčom k úspechu.

Efektívne hospodáriť s časom je umenie, ktoré sa možno naučiť. Cieľom nie je len získať čas, ale predovšetkým naučiť sa dať mu zmysel. Podľa Bischofa (2003) doň môžeme zahrnúť aj náuku o tom, ako zvládať konflikty, metódy rýchleho čítania, zásady koncentrácie a dynamiky na pracovisku. Vo výsledku teda nemusíme byť schopní splniť všetky úlohy, ktoré sme si poznačili do diára, ale mali by sme vedieť **zorganizovať seba v čase**. Pokiaľ sa nám hneď na začiatku projektu či našej riadiacej praxe nepodarí určiť priority a ciele, je pravdepodobné, že skôr či neskôr v návale povinností začneme

strácať kontrolu nad úlohami a pocítime chaos, stres, vyhorenie.

Metódy a techniky efektívneho riadenia času

Existuje viacero techník a metód riadenia času. **Eisenhowerov princíp**, nazvaný podľa bývalého amerického prezidenta D. Eisenhowera, je založený na myšlienke, že dôležitosť má vždy prednosť pred naliehavosťou. Úlohy, ktoré treba splniť, možno rozdeliť do štyroch kvadrantov podľa ich dôležitosti a naliehavosti.

Tab.: Efektívne riadenie času

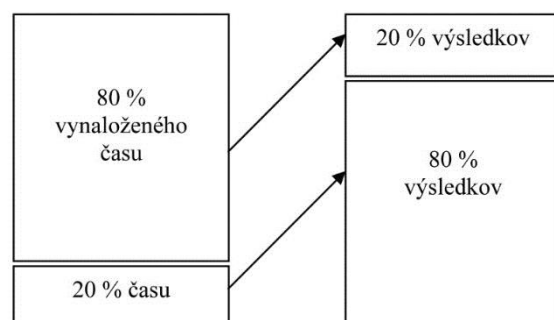
	NALIEHAVÉ	NENALIEHAVÉ
DÔLEŽITÉ	<ul style="list-style-type: none"> – neodkladné krízové problémy – tlak termínov (úlohy, stretnutia, projekty a pod.) – niektoré telefonáty a emaily 	<ul style="list-style-type: none"> – prevencia a plánovanie – budovanie a rozvíjanie vzťahov – oddych a aktívna obnova síl – výskum a ďalšie štúdium
NEDÔLEŽITÉ	<ul style="list-style-type: none"> – vytváranie nepotrebných správ a zápisov – nedôležité schôdzky, emaily, telefonáty – nepodstatné záležitosti druhých ľudí 	<ul style="list-style-type: none"> – zbytočné telefonáty, emaily – únikové aktivity – nadmerné sledovanie televízie, lustrovanie internetu – ničnerobenie, prokrastinácia

Úlohy v kvadrante I. môžeme spoznať podľa toho, že ich treba vykonať hneď a ich nesplnením je ohrozený chod organizácie. Úlohy z kvadrantu II. sú charakterom proaktívne, dôležité z hľadiska celkového chodu a smerovania organizácie. Nie sú ohraničené časom, ale ich dlhodobým odkladaním sa z nich môžu stať úlohy kvadrantu I. Úlohy z kvadrantu III. predstavujú najväčší potenciál z hľadiska šetrenia, resp. získania času. Sú to úlohy, ktoré možno delegovať ďalej. Síce sú súrne, ale nie sú natoľko dôležité, aby ich riaditeľ musel vykonávať osobne. V kvadrante IV. sa nachádzajú tzv. zlodeji času, elimináciou ktorých získame väčší priestor nielen pre to, čo je dôležité, ale aj pre vlastnú psychohygienu.¹

Poslednou metódou súvisiacou so schopnosťou stanoviť si priority je Paretovo pravidlo. Toto pravidlo

v oblasti manažmentu hovorí o tom, že 80 % výsledkov možno dosiahnuť za 20 % námahy, čiže za 20 % času môžeme splniť až 80 % rozhodujúcich úloh (Olexová, 2007).

Obr.: Paretovo pravidlo

Zdroj: Olexová (2007)

¹ Seiwert, 1991, s. 31.

Pomodoro technika je pomerne etablovaná metóda manažmentu z konca osemdesiatych rokov 20. storočia. Spočíva v rozdelení práce na 25 minútové intervaly, po ktorých nasleduje 5 minútová prestávka na oddych. Zmyslom je počas daného intervalu venovať čo najvyššiu koncentráciu riešeniu danej úlohy. Tvorca metódy Pomodoro Francesco Cirillo odporúča opakovať maximálne štyri intervaly a po nich si urobiť dlhšiu pauzu (15 až 30 minút).

Delegovanie úloh je prostriedok, ktorý manažéri využívajú na prenesenie úloh a zodpovedností na svojich podriadených, aby decentralizovali riadenie, posilnili právomoci nižšieho manažmentu a zároveň uvoľnili svoje kapacity. Úlohy vhodné na delegovanie sú všetky, ktoré riaditeľ nemusí robiť sám, prislúchajú schopnostiam a odbornosti podriadeného, rutinné činnosti, jednoduché úlohy a tie, ktoré treba delegovať z hľadiska časovej tiesne. Nové, dôverné, výnimočné, politicky citlivé a životne dôležité úlohy by sa nikdy nemali delegovať.

Stanovenie cieľov

Pomôcť získať kontrolu nad časom a občas i životom vedúcemu zamestnancovi môže stanovenie si hlavných a čiastkových cieľov. Úspech predurčuje nielen šťastie, ale aj schopnosť vhodne si ich vedieť nastaviť. Posúdiť, či sme si ciele nastavili rozumne, pomáha metóda **SMART**. Je skratkou tvorenou z prvých písmen anglických slov: S (specific) = konkrétny, M (measurable) = merateľný, A (achievable) = dosiahnuteľnosť cieľa, R (realistic) = reálny, resp. dosiahnuteľný, T (time bound) = časovo ohraničený.

Predstavme si, že naším snom a zároveň hlavným cieľom je zmodernizovať školskú telocvičňu. Aby sme dosiahli tento cieľ, mali by sme si stanoviť čiastkové ciele, ktoré sú ľahšie dosiahnuteľné. Takýmto cieľom môže byť napríklad rozdelenie si modernizácie na konkrétne oblasti: *hrubá prestavba (výmena okien, podlahy a svietidiel, rekonštrukcia WC a spích, vymedzenie priestoru na posilňovňu), mäkká modernizácia (zaobstaranie športového náradia a nábytku)*. Aj tieto ciele sa však môžu zdať ešte priveľké, tak si ich ďalej špecifikujeme tak, že si stanovíme, že tento týždeň vyhladáme stavebnú firmu, ktorá nám pomôže naplánovať a vyčíslit' náklady na rekonštrukciu. Takto by sme mohli pokračovať, až sa dostaneme k úlohám, ktoré sa dajú spraviť tu a teraz a zaberú nám len zlomok času. Tento postup naozaj funguje a mnoho úspešných ľudí dosahuje svoje ciele práve týmto spôsobom. **Čiastkové ciele sú reálne, a preto sa ľahšie dosahujú.** Keď dokážeme udržať krok s menšími cieľmi, nakoniec sa nám vyplnia aj tie hlavné.

Príчины časových strát v riadiacej praxi

Vyrušovanie a autovyrušovanie je najčastejšou príčinou znižovania produktivity práce. Zloději času je všetko, čo nám bráni dosahovať rýchlo a efektívne naše ciele. Najčastejšie nás vyrušenia oberajú o čas, energiu a vitalitu, čo spôsobuje, že sme málo výkonní a tiež podráždení. Nie je možné identifikovať všetky príčiny straty koncentrácie, je to veľmi individuálne. Hoci vždy, keď nás niečo vyruší pri práci čo i len na malú chvíľu, strácame okrem samotnej doby vyrušenia aj čas potrebný na návrat k pôvodnej činnosti. Podľa Seiwerta (2005) možno takto prísť denne aj o 28 % z celkového produktívneho času.

Vyrušovanie, autovyrušovanie a výkonnostná krivka

Vyrušenia možno rozdeliť do dvoch kategórií:

1. Vonkajšie faktory vyrušenia – neželané telefonáty, návštevy, korešpondencia a pod.
2. Vnútorne faktory vyrušenia (autovyrušenia) – prokrastinácia, strata koncentrácie, neschopnosť povedať nie, stres a pod.

Odporúčania na elimináciu externých vyrúšení ponúkli počas diskusií funkčného vzdelávania aj vedúci zamestnanci škôl a školských zariadení. Zo svojej riadiacej praxe odporúčajú najmä:

- Efektívne telefonovanie – mať jasný cieľ, štruktúru, neopakovať sa, zhrnúť výsledky.
- Diplomacké skrátenie rozhovoru s „neželaným“ návštevníkom a dohodnutie si nového termínu na stretnutie, počas ktorého mu prisľúbime plnú pozornosť.
- Zatvorenie dverí na kancelárii počas práce na dôležitých úlohách.
- Presmerovanie hovorov na asistenta/tku počas plnenia dôležitých úloh.
- Vyhradenie konzultačných hodín pre učiteľov.
- Organizácia pracovného počítača, stola, kancelárie (zavedenie zložiek).

Zdroj: Závěrečné práce vedúcich zamestnancov²

Výkonnosť každého človeka v priebehu dňa podlieha charakteristickým výkyvom. Podstatným faktorom znižovania, resp. zvyšovania pracovnej produktivity je aj **výkonnostná krivka**. Jedna skupina riaditeľov rada chodí do práce skoro a od samého rána aktívne rieši všetky úlohy a problémy. Druhá skupina ráno potrebuje kávu a jednoduché a rutinné aktivity, aby sa naštartovala, zatiaľ čo absolútna produktivita ich práce prichádza neskoro večer a v noci, keď všetok život navôkol stíchnie. Tieto skupiny možno v hovorovej reči charakterizovať ako *ranné vtáčatá* a *nočné sovy*. Poznaním a rešpektovaním toho, do ktorej z týchto výkonných skupín

² Funkčné vzdelávanie, modul Sebariadenie a manažérska etika, 2021, CĎV UK Bratislava, 2021.

patríme, dokážeme zefektívniť svoje pracovné výsledky. Ranným vtáčatám sa odporúča začať deň s tými najťažšími úlohami, zatiaľ čo nočné sovy by si mali najdôležitejšie úlohy plánovať na neskoršie dopoludnie a večer, keď im stúpa výkonnostná krivka.

Na elimináciu autovyrušení vedúci pedagogickí zamestnanci a vedúci odborní zamestnanci odporúčajú:

- Úlohy, ktoré vyžadujú najviac energie a úsilie, robiť ako prvé.
- Na náročnú úlohu si vyčleniť dostatok času, rozložiť jej riešenie radšej aj na viac dní v kratších časových intervaloch ako na jeden celý deň.
- Vytvoriť si príjemné prostredie na prácu.
- Robiť si prestávky.
- Snažiť sa nenosiť si prácu domov.
- Nastaviť si hranice medzi pracovnými a súkromnými vzťahmi.

Zdroj: Záverečné práce vedúcich zamestnancov³

Pri dennom plánovaní by sme sa mali riadiť svojou krivkou výkonnosti a krivkou vyrušovania. V nich možno nájsť ideálne časové úseky na vybavovanie zložitých a dôležitých úloh.

Prokrastinácia a vzťah osobnostných charakteristík k nej

Prokrastinácia (anglicky *procrastination*) pochádza z latinského slovesa *procrastinare* – kombinácia príslovky *pro*, ktorá implikuje pohyb dopredu, smerom k niečomu a „*crastinus*“ vo význame *patriaci k zajtrajšku* (DeSimon, 1993, In Ferrari, Johnson, McCown, 1995). Ide o odkladanie povinností, úloh na neskôr, odďaľovanie rozhodnutia a práce. Môže ísť aj o nesúlad medzi pôvodným zámerom a výsledným správaním. Sprievodným pocitom môže byť aj úzkosť z nesplnenej úlohy, pocit viny, zníženie výkonu. Výsledkom môže byť subjektívny diskomfort – „*mal by som..., ale nechce sa mi*“.

Príklad:

Schouwenbur a Lay (1995, In Baranovská 2021) – prokrastinácia v školskom prostredí: príprava písomných úloh v posledný možný deň; oprava testov na poslednú chvíľu; mrhanie časom, ktorý treba na prípravu na hodinu, poradu, tým, že učiteľ, resp. riaditeľ robí niečo iné; odďaľovanie začiatku činnosti zbytočnými aktivitami, ktorými si odôvodňuje, že ak ich vykoná, potom sa už bude môcť venovať určenej úlohe, napr. trávenie času na sociálnych sieťach; kontrolovanie e-mailov; čítanie časopisov; upratovanie; usporadúvanie vecí na pracovnom stole; pozeranie televízie; umývanie riadu.

Podľa Burinovej (2021) je prokrastinácia mechanizmus, pomocou ktorého človek zápasí s úzkosťou spojenou s rozhodovaním, so začatím a dokončením úlohy. Prokrastinácia nie je príčinou ťažkosti s dokončovaním úloh; je snahou vyrovnat' sa s najrôznejšími hlbšími problémami, vrátane nízkeho sebavedomia, perfekcionizmu, strachu z neúspechu i úspechu, nerozhodnosti, nerovnováhy medzi prácou a voľným časom, neefektívnym stanovovaním cieľov a negatívneho pohľadu na prácu a na seba samu. Baranovská (2021) považuje za prokrastináciu dobrovoľné, ale iracionálne odkladanie začatia alebo dokončenia potrebných úloh alebo činnosti, ktoré sú pre človeka dôležité (ich význam chápe po rozumovej stránke), ale súčasne aj nepríjemné (po emocionálnej stránke). Dôležitým aspektom prokrastinácie je, že prokrastinátor nie je lenivý, svoj čas venuje často iným činnostiam. Výsledkom sú pocity úzkosti, depresie, nespavosť a často aj povest' nezodpovedného človeka.

Príklad:

- *Žiadne plánovanie nesmie byť bez termínu.*
- *Najvyššou zásadou plánovania je, všetko si písomne zaznamenať.*
- *Všetky aktivity, úlohy a termíny si okamžite poznačím do diára alebo do zoznamu. Len takto si v každej situácii uchovám dostatočný prehľad a budem sa môcť sústrediť na to podstatné.*
- *Ideálne je, plánovať si úlohy na každý deň predchádzajúci večer. Do diáru si napíšem všetky záležitosti, ktoré nasledujúci deň chceme vybaviť.*
- *Zrevidujem si zoznam úloh tak, že jednotlivým položkám priradím priority, používam farebné perá – červenou si značím dôležité a naliehavé úlohy, zelenou naliehavé.*
- *Urobím si zoznam drobných úloh, ktoré mi zaberú len niekoľko minút. Tieto môžem vsunúť medzi hlavné úlohy.*

Burinová (2021)

Prokrastináciu možno rozdeliť na **funkčnú a dysfunkčnú**. Funkčná je vtedy, keď odkladanie niečoho môže viesť k pozitívnemu výsledku, napr. v školstve pri rýchlych zmenách predpisov nevyhotovenie správy môže viesť k ušetreniu si zbytočnej práce (Baranovská, 2021). Dysfunkčná prokrastinácia je nevhodne zvolený spôsob správania sa jednotlivca. Plánované začatie nejakej činnosti človek odloží, aj keď vie, že jej nesplnenie bude mať pre neho negatívny vplyv. Správanie je často pre jednotlivca nepochopiteľné, iracionálne, pri naša pocity viny, výčitky svedomia, sebatrestajúce myšlienky, predsavzatia typu zajtra sa do toho pustím. Vyhybanie sa povinnostiam môže súvisieť aj s ochranou sebaúcty a sebaobrazu človeka.

³ Funkčné vzdelávanie, modul Sebariadenie a manažérska etika 2021, ČDV UK Bratislava, 2021.

Veľmi zaujímavé sú výskumy, ktoré sa snažili prepojiť osobnostné charakteristiky a prokrastináciu. Najčastejšie sa porovnával vzťah medzi jednotlivými dimenziami modelu osobnosti extroverziou (vrelosť, spoločnosť, asertivita, aktivita, hľadanie vzrušenia, pozitívne emócie); priateľnosťou (dôvera, altruizmus, ochota, skromnosť, mierna bezmyšlienkovitosť); svedomitosťou (poriadok, zásadovosť, snaha o výkon, schopnosť, rozvážnosť); neurotickosťou (emocionálna labilita – úzkosť, nepriateľnosť, depresia, sebavedomie, impulzivita, osobná zraniteľnosť) a otvorenosťou voči skúsenosti (predstavitosť, estetickosť, emócie, činnosť, myšlienky, hodnoty).

V roku 1991 Rosenthal porovnal tieto dimenzie a zistil, že prokrastinácia ako osobnostná črta je najčastejšie spájaná s nízkou hodnotou svedomitosti a emocionálnej stability, t. j. s neurotickosťou. Ivanovičová (2008) uvádza, že k ďalším osobnostným charakteristikám prokrastinátora možno zaradiť extrémnu svedomitosť, chýbajúcu sebareguláciu, roztržitosť, malé organizačné schopnosti, chýbajúcu motiváciu dokončiť úlohu, slabá vôľa k výkonu a náklonnosť k nude, sklon k opozičnému správaniu, neschopnosť povedať nie.

Pravidlá zvýšenia produktivity a vyvarovania sa správania, ktoré smeruje k prokrastinácii, ponúkla v záverečnej práci funkčného vzdelávania Hedviga Burinová (2021):

(1) Jasne deklarujeme priority – Dáme na vedomie zamestnancom, ktoré úlohy majú vysokú prioritu. Rozhodnutie nemeňme. Častou zmenou priorít zamestnancov opakovane staviame pred kritické situácie, strácame dôveryhodnosť a zamestnanci sa naučia prokrastinovať v očakávaní ďalších mimoriadnych situácií. Kedykoľvek treba priority zmeniť, rozdelíme skutočne naliehavé úlohy rôznym zamestnancom, poskytneme im potrebnú podporu a odľahčíme ich od ďalších pracovných úloh.

(2) Budme rozhodní – Ak žiadame od zamestnancov, aby opakovali náročné a zložité úlohy, mrháme ich silami a živíme ich potrebu prokrastinovať. Aby sme získali ich dôveru v našu schopnosť viesť ľudí, dôkladne si svoje rozhodnutia dopredu rozmyslíme, stojíme si za nimi a jasne deklarujeme úlohy, ktoré vedú k splneniu cieľov školy. Ak nemáme istotu, ktorú úlohu treba urobiť, vyzveme zamestnancov k tomu, aby sa zúčastnili procesu rozhodovania.

(3) Budme spravodliví a často odmeňujeme – Časté povzbudenie pomáhajú zamestnancom, aby sa cítili motivovaní už teraz, napriek tomu, že cesta k uspokojivému výsledku je ešte dlhá. Používajme čiastkové ciele a termíny k dodaniu silnejšieho pocitu úspechu a ako príležitosť k pochvale, či ukázaní správneho smeru k dokončeniu veľkej úlohy. Používajme plánované porady ako príležitosť k oceneniu doterajších výsledkov a k poskytnutiu konštruktívnej spätnej väzby.

(4) Poskytujeme konštruktívnu spätnú väzbu – Sústreďme sa výhradne na dosiahnutie cieľa. Ak dôjde k chybe, vyjadríme sklamanie z toho, že medzi nami došlo k nedorozumeniu a nepodarilo sa nám dosiahnuť spoločný cieľ. Obmedzme sa na to, čo je nevyhnutné napraviť a ako sa v budúcnosti podobným chybám vyhnúť.

Efektívne hospodárenie s časom je základom úspechu, pričom dôležitú úlohu zohrávajú priority a schopnosť organizovať aktivitu. Technikami ako Eisenhowerov princíp, Pomodoro metóda a Paretovo pravidlo môžeme dosiahnuť vyvážený pracovný rytmus a zlepšiť koncentráciu. Implementáciou strategického stanovovania cieľov pomocou SMART metódy zvyšujeme efektivitu a dosiahnuteľnosť cieľov. V boji proti prokrastinácii je kľúčové udržať si jasné priority a správne využívať podporné techniky na zlepšenie výkonu a motivácie. ■

LITERATÚRA:

1. BARANOVSKÁ, A. 2021. Prokrastinácia ako problém súčasnosti. In Manažment školy v praxi [online]. 2021, č. 5. Dostupné na: <https://www.direktor.sk/sk/casopis/manazment-skoly-v-praxi/prokrastinacia-ako-problem-sucasnosti.m-1097.html>
2. BISCHOF, A. – BISCHOF, K. 2003. Aktivní sebeřízení: jak získat kontrolu nad svým časem a prací. Praha : Grada Publishing, 2003. ISBN 8024706474.
3. BURÍNOVÁ, H. 2021. Prokrastinácia a práca s časom. In Manažment školy v praxi [online]. 2021, č. 9. Dostupné na: <https://www.direktor.sk/sk/casopis/manazment-skoly-v-praxi/prokrastinacia-a-praca-s-casom.m-1159.html>
4. FERRARI, J. R. – JOHNSON, J. J. – McCOWN, W. G. 1995. Procrastination and taskavoidance. Theory, Research, and Treatment. Plenum Press, New York/Gabrhelík, 2004.
5. IVANOVIČOVÁ, M. 2008. Zitra je taky den. Psychologie dnes, zří 2008, s. 42-45.
6. KRAJČIOVÁ, M. 2021. Manažment: Delegovanie [online]. [cit. 06.11.2021]. Dostupné na: http://www.krajciova.sk/MANAZER/M5_Delegovanie_V1.pdf
7. NEUPAUEROVÁ, M. 2021. Moja SWOT analýza ako riaditeľa a efektívne riadenie pracovného času v školskom zariadení : záverečná práca. Funkčné vzdelávanie, modul Sebariadenie a manažérska etika]. Bratislava : CĎV UK, 2021.
8. SEIWERT, L. J. 1991. Opreteky s časom: Časový manažment. Bratislava : ALFA, 1991, s. 64. ISBN 80-05-00923-2.

Vyhláška o katalógu inovácií vo výchove a vzdelávaní

Vyhláška Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky o katalógu inovácií vo výchove a vzdelávaní vyšla v Zbierke zákonov pod č. 389/2024 Z. z. Cieľom je ustanoviť náležitosti žiadosti o zápis inovácie do katalógu, údaje vedené v katalógu, postup posudzovania inovácií s princípmi a cieľmi výchovy a vzdelávania podľa § 3 a 4 zákona, požiadavky na osobu, ktorá posudzuje inováciu, podrobnosti o zápise a výmaze inovácie z katalógu. Táto vyhláška nadobudla účinnosť **1. januára 2025**.

Žiadatelia, ktorí chcú inováciu zapísať do katalógu, musia predložiť komplexnú dokumentáciu, ktorá zahŕňa:

- informácie o žiadateľovi (názov, sídlo, IČO, meno štatutára, členov štatutárneho orgánu),
- druh, názov a opis inovácie,
- obsahové zameranie a cieľovú skupinu,
- detaily implementácie (personálne, materiálne, technické podmienky) a
- doplnkové informácie z aplikačnej praxe.

Katalóg má dve hlavné časti:

- výsledky experimentálneho overovania: informácie o predmete, obdobie experimentálneho overovania, výsledok, údaje o navrhovateľovi, garantovi,
- inovácie: údaje o schválených inováciách vrátane doby ich platnosti.

Informácie o výsledkoch experimentálneho overovania vychádzajú z § 14 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „školský zákon“). Informácie o inováciách vychádzajú zo žiadosti o zápis inovácie do katalógu a z § 14a ods. 1 a 4 školského zákona.

Ministerstvo posudzuje súlad inovácií s princípmi a cieľmi vzdelávania na základe posudkov odborníkov. Tí musia mať vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa a najmenej päť rokov praxe v oblasti, s ktorou obsahové zameranie inovácie súvisí, alebo tretieho stupňa v oblasti, s ktorou obsahové zameranie inovácie súvisí. Po uplynutí platnosti zápisu inovácia prechádza opätovným posúdením, ktoré rozhodne, či bude ponechaná v katalógu alebo vymazaná. Viac informácií o vyhláške a postupe podávania žiadostí nájdete na oficiálnych stránkach ministerstva.

Zdroj: aspi.sk

Nové termíny konania prijímacích skúšok na stredné športové školy

V súlade s ustanoveniami čl. IV zákona č. 290/2024 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 597/2003 Z. z., a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 245/2008 Z. z. a na základe § 66 ods. 5 a § 68 ods. 1 zákona č. 245/2008 Z. z. MŠVVaM SR určuje termíny konania prijímacích skúšok na stredné školy pre školský rok 2025/2026.

Overenie športového nadania: 17. marec až 31. marec 2025 pre všetky druhy športov

Overenie zdravotnej spôsobilosti: podľa § 65 ods. 9 zákona č. 245/2008 Z. z. sa na strednú športovú školu prijímajú uchádzači až po overení zdravotnej spôsobilosti. Podľa § 63 ods. 9 zákona č. 245/2008 Z. z. uchádzač pripája k prihláške na strednú športovú školu aj vyjadrenie lekára so špecializáciou v špecializačnom odbore telovýchovné lekárstvo. Overenie zdravotnej spôsobilosti uchádzača o štúdium na strednej športovej škole sa vykonáva prostredníctvom vyjadrenia lekára v špecializačnom odbore telovýchovné lekárstvo. Tým, že vyjadrenie je prílohou vyhlášky, lekár toto posúdenie vykonáva ešte pred podaním prihlášky.

Nové termíny konania prijímacích skúšok na gymnáziá, stredné odborné školy, školy umeleckého priemyslu a konzervatóriá

Aktualizované znenie časti 3 Termíny konania prijímacích skúšok na stredné školy a termíny zverejnenia zoznamu uchádzačov podľa výsledkov prijímacieho konania pre školský rok 2025/2026.

Prvý termín

- **24. marec 2025** v prípade potreby, vzhľadom na počet uchádzačov, aj **25. marec 2025 a 26. marec 2025** pre odbory vzdelávania, v ktorých sa **vyžaduje** overenie špeciálnych schopností, zručností a nadania
- **5. máj 2025** v prípade potreby, vzhľadom na počet uchádzačov, aj **6. máj 2025** – pre odbory vzdelávania, v ktorých sa **nevyžaduje** overenie špeciálnych schopností, zručností a nadania

Druhý termín

- **31. marec 2025** v prípade potreby, vzhľadom na počet uchádzačov, aj 1. apríl 2025 a 4. apríl 2025 - pre odbory vzdelávania, v ktorých sa vyžaduje overenie špeciálnych schopností, zručností a nadania,
- **12. máj 2025** v prípade potreby, vzhľadom na počet uchádzačov, aj 13. máj 2025 - pre odbory vzdelávania, v ktorých sa nevyžaduje overenie špeciálnych schopností, zručností a nadania,
- **8. apríl 2025** – riaditeľ strednej školy zverejní na výveske školy a na webovom sídle školy zoznam uchádzačov podľa výsledkov prijímacieho konania,
- **do 21. mája 2025** – uchádzač alebo zákonný zástupca nepĺnoletého uchádzača písomne potvrdí strednej škole prijatie na vzdelávanie.

Ďalšie termíny

- **17. jún 2025** – ďalší termín na vykonanie prijímacej skúšky na nenaplnený počet miest pre žiakov, ktorých možno prijať do tried prvého ročníka okrem stredných škôl s osemročným vzdelávacím programom (§ 66 ods. 6 zákona č. 245/2008 Z. z.),
- **18. jún 2025** – prijímacia skúška sa môže skončiť z organizačných dôvodov,
- **20. jún 2025** – riaditeľ strednej školy zverejní na výveske školy a na webovom sídle školy zoznam uchádzačov podľa výsledkov prijímacieho konania,
- **do 25. júna 2025** – uchádzač alebo zákonný zástupca nepĺnoletého uchádzača písomne potvrdí strednej škole prijatie na vzdelávanie.

Zdroj a ďalšie informácie: 31977.b9016a.pdf

Príspevok na školu v prírode pre rok 2025

Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR zverejnilo informácie o pridelení príspevkov na školu v prírode na rok 2025. Podmienky čerpania a výška príspevku sú určené v súlade s § 4ac ods. 3 zákona č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení.

Príspevok je určený žiakom **prvého stupňa základných škôl v dennej forme štúdia** a vzťahuje sa na školy v prírode realizované počas kalendárneho roka 2025. Príspevok možno použiť pre každého žiaka najviac raz počas jeho štúdia na prvom stupni ZŠ.

Výška príspevku na jedného žiaka:

- 100 € pre školy mimo najmenej rozvinutých okresov,
- 150 € pre školy v najmenej rozvinutých okresoch (podľa zákona č. 336/2015 Z. z.).

Príspevok je účelovo určený na náklady na školu v prírode trvajúcu **minimálne 5 dní**. Finančné prostriedky možno použiť na výdavky, ktoré podľa školského zákona (§ 138 ods. 3 a 4 zákona č. 245/2008 Z. z.) môžu byť pokryté z príspevku zákonného zástupcu žiaka. Príspevok na jedného žiaka **nie je možné deliť medzi viacerých žiakov**.

Finančné prostriedky boli školám pridelené na základe údajov z **Eduzberu 2024**, kde školy nahlásili počet žiakov plánujúcich účasť na škole v prírode v roku 2025.

Školy sú povinné vrátiť nevyužitú alebo nesprávne použitú finančné prostriedky:

- ak sa školy v prírode zúčastní menší počet žiakov, než bol schválený,
- ak boli náklady na žiaka nižšie ako pridelený príspevok (100 € alebo 150 €).

Finančné prostriedky musia byť vrátené čo najskôr, najneskôr však do **10 dní po skončení poslednej podporovanej aktivity v roku 2025**.

Zdroj: <https://www.minedu.sk/sposob-pridelenia-prispevku-na-skolu-v-prirode-na-rok-2025/>

ROZVOJ SOCIABILITY

* ...V ŠKOLSKOM PROSTREDÍ *

doc. PaedDr. Nad'a Bizová, PhD.
Pedagogická fakulta,
Trnavská univerzita, Trnava

S narastajúcou dôležitosťou sociálnej a emocionálnej gramotnosti sa škola stáva kľúčovým miestom pre rozvoj nekognitívnych schopností. Nový vzdelávací program z roku 2023 kladie dôraz na sociálne a emocionálne zručnosti, ktoré sú dôležité pre osobnú a sociálnu prosperitu. Ich efektívna implementácia môže zlepšiť duševné zdravie a znížiť rizikové správanie žiakov. Ministerstvo školstva pripravuje projekt na monitorovanie duševného zdravia v reakcii na medzinárodné trendy. Učitelia majú rozvíjať pozitívnu sociálnu klímu a interakcie na podporu sociálnych zručností žiakov.

Schopnosť vytvárať funkčné vzťahy, efektívne komunikovať a interagovať v rozmanitých sociálnych situáciách je pre človeka kľúčová z pohľadu úspešnej socializácie, seberealizácie a životnej spokojnosti. Škola je pre žiakov miestom, kde si tieto schopnosti intencionálne a spontánne precvičujú, rozvíjajú a uvedomujú si ich význam v každodennom živote jednotlivca a sociálnej skupiny. Význam školy v rozvoji sociálnych zručností a sociálnych kompetencií zdôrazňuje aj nový Štátny vzdelávací program pre základné vzdelávanie (2023) [ďalej len „ŠVP“], ktorý zaraduje sociálnu a emocionálnu gramotnosť medzi cieľové výstupy vzdelávania. Hoci komunikačná kompetencia a sociálne kompetencie sú podľa zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov dlhodobými strategickými cieľmi výchovy a vzdelávania, začlenením pod sociálnu a emocionálnu gramotnosť získavajú väčšiu dôležitosť. Túto skutočnosť možno považovať za významný míľnik v rozvoji nonkognitívnych spôsobilostí v školskom prostredí.

Absolvent základného vzdelávania by mal preukázať schopnosť spolupráce, efektívne komunikovať a riešiť konflikty, bezpečne vyjadrovať a regulovať svoje emócie, plánovať svoju krátkodobú a dlhodobú budúcnosť, analyzovať riziká a príležitosti, prijímať zodpovedné rozhodnutia atď. Nový ŠVP (2023) definuje 17 okruhov gramotností, z toho 8 tzv. doménových (jazyková a komunikačná, matematická, infromatická, prírodovedná, spoločenskovedná, technická a profesijná, zdravotná a pohybová, umelecká) a 9 prierezových (vizuálna, digitálna, čitateľská, finančná, občianska, mediálna, interkultúrna, environmentálna, sociálna a emocionálna). Keďže sociálna a emocionálna gramotnosť má prierezový charakter, musí sa rozvíjať v rámci všetkých vyučovacích predmetov a nadväzujúcich edukačných aktivít.

Sociálna a emocionálna gramotnosť a duševné zdravie

Na potrebu posilňovania sociálnej a emocionálnej gramotnosti žiakov poukazuje národný projekt „Systémová podpora duševného zdravia a prevencie detí, žiakov a študentov cez systém poradenstva a prevencie“, ktorý realizuje Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie.

Obsahové zameranie projektu zahŕňa okrem iného prácu s emóciami, sebareguláciu, komunikačné zručnosti, sebaúctu a prevenciu rizikového správania. Efektívne uplatňovanie sociálnych zručností v interakciách prispieva k wellbeingu, na čo pred časom poukázala aj Štátna školská inšpekcia (ďalej len „ŠŠI“) v rámci medzinárodného projektu „Školská inšpekcia – partner spokojného žiaka a úspešnej školy“ (2021 – 2023). Autori projektu sú presvedčení, že ak v škole panujú dobré vzťahy a naplňujú sa základné potreby všetkých aktérov vzdelávania, žiaci vykazujú vyššiu životnú spokojnosť, čo sa pozitívne prejavuje na ich vzdelávacích výsledkoch. Duševnú pohodu a učenie symbolicky prirovnávajú k spojeným nádobám, bez ktorých žiaci nedokážu maximálne využiť svoj vzdelávací potenciál.

Podporu duševnej pohody môžu školy realizovať podľa ŠŠI v troch základných oblastiach:

- 1. Kognitívna oblasť:** rozvoj kritického myslenia, schopnosti riešiť problémy a kreativity.
- 2. Emocionálna oblasť:** rozvoj sebadôvery a dôvery v iných, odolnosti pri zvládaní nepriaznivých situácií, identifikácia emócií a autoregulácia.
- 3. Sociálna oblasť:** rozvoj komunikačných zručností, spolupatričnosti, nadväzovanie a rozvíjanie vzťahov a kooperácia (Polgáryová et al., 2023).

M. Elias, riaditeľ univerzitného centra sociálneho a emocionálneho učenia pri Katedre psychológie Rutgerskej univerzity, tvrdí, že školy majú morálnu a etickú povinnosť prevziať zodpovednosť za wellbeing žiakov v školskom prostredí, nielen za osvojovanie vedomostí. Národná edukačná asociácia v USA, združujúca 3 milióny pedagógov, zároveň uvádza, že rozvojom sociálnych a emocionálnych zručností možno eliminovať rizikové správanie žiakov a predchádzať jeho vzniku, napr. drogové závislosti, násilie, šikanovanie a predčasné ukončenie štúdia, ak sa programy sociálneho a emocionálneho učenia realizujú dlhodobo. M. Greensberg (2023) vypracoval prehľad výskumov, ktoré potvrdzujú prínos programov sociálneho a emocionálneho učenia vo všetkých kľúčových oblastiach (sebauvedomenie, sebaregulácia, sociálne vedomie, vzťahy, zodpovedné rozhodovanie) a v eliminácii depresie, úzkosti, závislostí a agresie u žiakov základných a stredných škôl.

Na Slovensku zatiaľ neexistujú relevantné dáta o stave duševného zdravia žiakov. Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR preto pripravuje národný projekt *Dáta o duševnom zdraví*¹, ktorý bude systematicky monitorovať duševné zdravie detí a študentov na základe ich kognitívneho, emocionálneho a sociálneho vývinu a vzdelávacích výsledkov. Projekt má vytvoriť robustný systém zberu dát, na základe ktorých bude možné pravidelne analyzovať kľúčové oblasti života detí a študentov a následne navrhovať opatrenia na zlepšenie kvality ich duševného zdravia.

Na porovnanie, v Českej republike Národní ústav duševního zdraví a Česká školní inspekce uskutočnili prednedávnom národný monitoring duševného zdravia na vzorke viac než 6 tisíc žiakov 9. ročníka ZŠ a zistili pomerne závažné skutočnosti:

- viac než 50 % žiakov prejavuje znaky zhoršeného wellbeingu;
- 40 % vykazuje znaky strednej až ťažkej depresie;
- 30 % vykazuje znaky stredne ťažkej až ťažkej úzkosti, pričom dievčatá majú dvojnásobne vyššie skóre ako chlapci².

Na zhoršenú situáciu v celosvetovom meradle poukazuje aj správa medzinárodnej komisie The Lancet Psychiatry (2024)³, podľa ktorej v posledných dvoch dekádach došlo k prudkému poklesu kvality duševného zdravia detí a mládeže a **súčasný vývoj sa nachádza v nebezpečnej fáze**. Obdobie od 10. do 25. roku života je pritom kľúčové z hľadiska vzniku duševných ochorení, keďže až 75 % z nich vzniká v tejto životnej

etape. Komisia preto apeluje na politikov a zodpovedné osoby, aby podnikli nevyhnutné kroky k zlepšeniu duševného zdravia dorastajúcej generácie. Súčasnú situáciu zároveň vníma ako bezprecedentnú príležitosť pre spoločnosti a komunity pre zásadné zlepšenie kvality života a životné očakávania ľudí.

V kontexte inkluzívneho vzdelávania možno nájsť viacero súvislostí medzi **duševným zdravím a funkčným spoločenstvom**. T. Booth a M. Ainscow (2017), tvorcovia svetoznámeho Indexu inklúzie v podobe príručky na rozvoj škôl, poukazujú na túto skutočnosť v systéme inkluzívnych hodnôt, ktoré si musí inštitúcia osvojiť a pretaviť do svojej každodennej praxe, aby sa mohla stať inkluzívnou. Väčšina z týchto hodnôt je esenciálna pre fungovanie spoločenstva, ako napríklad *empatia, láska vo význame starostlivosti o blaho blízkeho, dôvera, úprimnosť, odvaha*. Autori medzi hodnoty zaraďujú aj **komunitu**, pričom v jej základe je uvedenie si vzťahovej podstaty existencie a významu priateľstiev pre duševnú pohodu jednotlivca.

 Sociálni psychológovia sa zhodujú v tom, že medzi kľúčové faktory, ktoré ovplyvňujú životnú pohodu jednotlivca, patria uspokojujúce vzťahy; činnosti, ktoré prinášajú radosť; zážitky a pomoc iným (Aronson et al., 2017).

Inkluzívna škola by mala byť miestom, kde sú žiaci vedení k vzájomnej úcte, všímavosti, starostlivosti a prí náležitosti k spoločenstvu, ktorého sú aktívnou súčasťou. Akceptácia diverzity si tak vyžaduje proaktívny prístup a ochotu vstupovať do vzájomných interakcií, k čomu však nedochádza automaticky a bez vedomého úsilia, ale cieľným usmerňovaním.

Psychosociálnu podporu v školách zabezpečujú v prvom rade učitelia svojím prístupom k žiakom, rešpektovaním ich jedinečných (nielen) vzdelávacích potrieb. V zmysle 5-stupňového modelu poradenstva učitelia poskytujú jeho prvú úroveň, ktorou sa podľa pokynu MŠVVaŠ SR rozumie univerzálna preventívno-výchovná činnosť ako súčasť výchovno-vzdelávacej činnosti. Jej ťažiskom je budovanie pozitívnej klímy a harmonických vzťahov v triede, nenásilná vzájomná komunikácia pocitov a potrieb, riešenie interpersonálnych konfliktov medzi žiakmi, monitorovanie pokroku žiakov, udržiavanie motivácie, rozvoj prosociálneho správania, empatie a kongruencie. Na vyšších úrovniach poradenstva pôsobia odborní zamestnanci zo školského podporného tímu a zamestnanci zariadení výchovného

¹ <https://www.minedu.sk/slovensko-bude-lepsie-rozumiet-vyvoju-dusevneho-zdravia-deti-a-mladeze/>

² https://www.nudz.cz/fileadmin/user_upload/Tiskove_zpravy/TZ-Narodni_monitoring_dusevniho_zdravi_deti_40_vykazuje_znamky_stredni_az_tezke_deprese_30_uzkosti._Odbornici_pripavaju_preventivni_opatreni.pdf

³ <https://www.thelancet.com/pb-assets/Lancet/stories/commissions/youth-mental-health/policy-1723555044810.pdf>

poradenstva a prevencie. Pomocnú ruku školám môžu podať aj organizácie tretieho sektora, ktoré sa zameriavajú na podporu škôl, napr. Socioklíma (*pozri Manažment školy v praxi č. 7-8/2024*).

Sociabilita a možnosti jej rozvoja

V procese rozvoja sociálnych zručností dôležitú úlohu zohráva podpora osobnostných vlastností, ktoré facilitujú vzájomné prijatie sa, inými slovami povedané záujem o toho druhého, ochotu s ním komunikovať, vstupovať do vzájomných interakcií, vzťahov a pod. Jednou z takýchto vlastností je sociabilita (spoločenkosť), ktorou sa vyjadruje schopnosť jednotlivca interagovať, spolupracovať, združovať sa, kamarátiť sa, vytvárať vzťahy. Ide o vlastnosť, ktorá je človeku prirodzená, predisponovaná a naviazaná na uspokojovanie sociálnych potrieb. Dieťa si ju osvojuje sociálnym učením, napodobňovaním a výchovou. Implicitnou súčasťou sociability je **intencionalita**, t. j. zámernosť snaženia a vôle jednotlivca pri jej rozvoji (*Bizová, 2024*).

Příklad:

Ak žiak vie, že pri vrstovníckej aktivite nemôže byť všetko podľa jeho predstáv a musí sa prispôbiť dohodnutým pravidlám, dokáže ustúpiť zo svojich požiadaviek, volí kompromis a hľadá spoločnú dohodu, aby uspokojil potreby iných a svoje vlastné. V rôznych situáciách tak poznáva, že spoločná činnosť je zábavnejšia a príjemnejšia, preto volí cestu kompromisu a konsenzu, kedy „vyhráva“ každý.

K tomu, aby žiak mohol k takému poznaniu dospieť a zároveň naučil sa vyvažovať vlastné a vrstovnícke očakávania, potrebuje tréning, ktorý mu umožní nadobudnúť spoločensky akceptovateľné spôsoby správania založené na všeobecne platných sociálnych normách. V kontexte rozvoja sociálnych zručností je preto dôležité súčasne posilňovať u žiakov hodnotové povedomie, aby akékoľvek konanie voči druhej osobe, ale aj vo vzťahu k sebe samému, malo axiologický základ.

Škola môže napomáhať rozvoju sociability viacerými spôsobmi. Odborní zamestnanci škôl, najmä sociálni pedagógovia, upozorňujú, že škola prestáva byť pre žiakov primárne miestom učenia a stáva sa **sociálnym prostredím**, čo sa výrazne prejavilo v postpandemickom období. Žiaci využívajú každú príležitosť, osobitne prestávky medzi vyučovaním, na konverzácie, zdieľanie spoločných zážitkov a záujmov, výmenu skúseností

a pod. Školy by preto mali vytvárať čo najviac príležitostí k tomu, aby žiaci zažili pocit spolupatričnosti a príslušnosti k vrstovníckej skupine v bezpečnom prostredí.

Jednou z možností je vytváranie atraktívnej ponuky záujmových činností a sprostredkovanie bezpečného priestoru napríklad v podobe **otvoreného či nízkooprahového klubu**. Školy sa výrazne líšia v ponuke záujmových útvarov, pričom pomerne často sa stretávame s tým, že záujmová činnosť má podobu precvičovania a prehlbovania učiva konkrétneho predmetu, čo samo o sebe nie je záujmovou činnosťou v zmysle princípov pedagogiky voľného času a len málo oslovuje potenciálnych účastníkov. Spôsob manažovania záujmovej činnosti vrátane jej finančného zabezpečenia nie je v praxi uspokojivý, hoci Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR podporuje takúto činnosť formou vzdelávacích poukazov. V školách sa tak stretávame s tým, že pre žiakov 12-ich tried na primárnom stupni vzdelávania je v ponuke 6 záujmových útvarov v pracovnom týždni a 4 počas víkendu, pričom časť z nich je určená pre konkrétne ročníky, v dôsledku čoho sa možnosti výberu značne zužujú. Škola tak stráca obrovský potenciál v oblasti neformálneho vzdelávania a nepriamo podporuje externé subjekty, ktoré sa čoraz častejšie angažujú v školách, napríklad Veselá veda⁴, Krúžky v škole⁵, YTA⁶, Benitim⁷ apod.

 Školy by preto mali vynaložiť viac úsilia, či už transformáciou doterajšieho systému, alebo tvorbou nových projektov, aby zaujali dôstojné miesto v systéme neformálneho vzdelávania žiakov.

Inšpirácie v utváraní možností rozvoja sociability možno nájsť aj v modeli celodenného výchovného systému, ktorý využívajú najmä školy s vysokým podielom **žiacov zo sociálne znevýhodňujúceho prostredia**. Aplikácia aspoň niektorých jeho prvkov by prospela viacerým žiakom na Slovensku. Diskusie o prístupnosti škôl po skončení vyučovania nie sú napokon na Slovensku nové a mnohé školy minimálne uvažujú o tom, že by sa mohli stať „komunitnými“ centrami v zmysle rozšírenia portfólia svojich aktivít.

Příklad:

Mesto Trnava vytvorilo pri základnej škole Spartakovská multifunkčný športový areál, ihrisko,

⁴ <https://www.veselaveda.sk/>

⁵ <https://www.kruzkyvskole.sk/>

⁶ <https://yta.sk/nase-treningy/yta-na-vasej-skole/>

⁷ <https://benitim.sk/o-benitime/>

oddychové zelené plochy, ktoré sú určené v čase mimo vyučovania pre širokú verejnosť⁸. Má v pláne postupne revitalizovať a sprístupniť verejnosti všetky areály základných škôl na území Trnavy, v súčasnosti sa pripravuje projektová dokumentácia areálu ZŠ A. Kubinu⁹. K podobnej iniciatíve pristúpilo aj mesto Košice a v roku 2024 otvorilo multifunkčné športové ihrisko pri ZŠ Starozagorská na sídlisku KVP¹⁰. Viaceré školy majú otvorené areály aj cez letné prázdniny, hoci v obmedzenom režime, vďaka čomu sa žiaci môžu združovať v známom a bezpečnom prostredí.

Významnú úlohu z hľadiska rozvoja sociability plní **Školský klub detí**, ktorý navštevuje takmer 78 % všetkých žiakov mladšieho školského veku¹¹. Žiaci v ňom môžu vstupovať do spontánnych sociálnych interakcií v oveľa väčšej miere, než v rámci vyučovacieho procesu a tak účinnejšie nadobúdať a precvičovať sociálne zručnosti. Čas strávený s vrstovníkmi je pre žiakov dôležitým zdrojom sociálneho učenia a priestorom k utváraniu špecifickej vrstovníckej kultúry. Ako uvádza popredný sociálny psychológ D. Myers (2016), vrstovníci majú silný vplyv na enkulturáciu jednotlivca, ich vplyv sa v porovnaní s inými faktormi pohybuje na úrovni 40 – 50 %. Žiakom veľmi záleží na tom, čo si o nich myslia ich vrstovníci, čo autor odôvodňuje symetrickou pozíciou a príslušnosťou k spoločnej generácii. Svoje tvrdenie dokladá viacerými príkladmi z praxe.

Príklad:

Deti imigrantov inklinujú v novej krajine ku kultúre svojich vrstovníkov a nie rodičov; nepočujúce deti počujúcich rodičov obvykle opúšťajú kultúru počujúcich a prijímajú kultúru nepočujúcich, ak navštevujú špeciálne školy; neplnoletí fajčiarci začínajú fajčiť skôr na podnet vrstovníkov, než na príklad rodinných príslušníkov a pod.

Kľúčové stratégie rozvoja sociability

M. Price-Mitchellová (2015) z metodologickej platformy *Roots of Action*¹², hovorí o štyroch kľúčových aspektoch sociability, a to sebaregulácii, aktívnom počúvaní, kooperácii a efektívnej komunikácii.

Sebaregulácia súvisí s ovládaním emócií, impulzivitu a reaktivity, ktoré majú významný dopad na správanie

jednotlivca, jeho percepciu rovesníkmi a reciprocitu v sociálnych interakciách. Časť žiakov má značné ťažkosti so sebaovládaním z dôvodu traumatických skúseností, zanedbávania alebo zdravotného znevýhodnenia.

Príklad:

Žiaci s poruchou pozornosti a hyperaktivity (ADHD) majú z dôvodu neurologických deficitov problémy v sociálnych interakciách, nevedia nadväzovať prirodzeným spôsobom kamarátstva, bývajú izolovaní, pretože ostatným nevhodné spôsoby ich prejavov vadia a sú im nepríjemné (Švamberk Šauerová, 2016). Podobne žiaci s poruchou správania majú neprimerané sociálne správanie z dôvodu nedostatku empatie a prehnaného egocentrizmu, ktorý im bráni v uprednostňovaní noriem skupiny pred vlastnými potrebami. Okrem toho sú často impulzívni a agresívni, v dôsledku čoho majú ťažkosti v nadväzovaní a udržiavaní priateľských vzťahov.

Podľa M. Price-Mitchellovej (2015) pri rozvoji sociability sú efektívne tri kľúčové stratégie:

1. včasný rozvoj sociálnych zručností,
2. tvorba spoločných sociálnych noriem,
3. zapájanie žiakov do kooperatívneho učenia.

Včasným rozvojom sociálnych zručností má autorka na mysli tvorbu tzv. sociálneho jazyka ako súčasť internej kultúry školy, triedy. Tento jazyk obsahuje známe a zrozumiteľné spôsoby komunikácie vrátane toho, ako treba počúvať, prejavovať vďačnosť, ospravedlniť sa a pod. V najširšom zmysle slova ide o pravidlá slušného správania, etiketu v komunikácii a prosociálnosť. Osvojenie tohto sociálneho jazyka je zároveň jedným z výstupov vzdelávania žiakov v 1. cykle (1. – 3. ročník ZŠ podľa nového ŠVP) v tematickej oblasti Človek a spoločnosť.

V štandarde sa doslovne uvádza: „*žiak vie, resp. dokáže používať elementárne pravidlá slušnej komunikácie s druhými na vyjadrenie úcty a dobrého vzťahu*“.¹³ Porovnateľne sa uvádza v cieľových výstupoch z 2. cyklu: „*žiak dokáže viesť rešpektujúci, oceňujúci a konštruktívny dialóg s druhými*“. V mnohých školách sú takéto pravidlá zviditeľnené v triede na nástenke alebo pri tabuli a žiaci sú s nimi oboznamovaní

⁸ <https://www.trnava.sk/aktualita/12143/areal-zs-spartakovska-ziskal-novu-a-vyrazne-atraktivnu-podobu-posluzi-nielen-skolakom>

⁹ <https://planujmesto.trnava.sk/projekt/rekonstrukcia-skolskeho-arealu-na-ulici-andreja-kubinu/>

¹⁰ <https://www.kosiceonline.sk/nove-sportoviska-v-arealoch-kosickych-skol-budu-sluzit-aj-verejnosti>

¹¹ https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia/statisticka-rocenka-skolske-kluby.html?page_id=9594

¹² <https://www.rootsofaction.com/>

¹³ Cieľ č. 6: Komunikovať vo svojom okolí ohľaduplným a primeraným spôsobom

na začiatku školského roka. Inšpirácie k tvorbe sociálneho jazyka možno nájsť v metodikách sociálneho a emocionálneho učenia, napr. *The Toolbox Project, Project Happiness, Responsive Classroom, CASEL, PATHS*.

Tvorba spoločných sociálnych noriem na prvý pohľad súvisí s pravidlami správania, M. Price-Mitchellová (2015) má však na mysli pravidlá, ktoré vychádzajú z kooperatívneho prístupu a smerujú k uprednostneniu kooperácie pred kompetíciou a snahami žiakov o získanie silnej pozície alebo individuálneho výkonu. Autorka upozorňuje, že žiakom treba dať možnosť navrhnúť si vlastné skupinové pravidlá, čo sa následne odrazí na kooperatívnom správaní a učení. Žiakov to vedie k sociálnej zodpovednosti a uplatňovaniu princípov demokracie. Podľa M. Price-Mitchellovej (2015) k dodržiavaniu spoločne vytvorených pravidiel prispievajú komunitné kruhy, u nás známe aj ako rané kruhy alebo rané komunitné kruhy. Spoluvytváranie a dodržiavanie pravidiel platných v škole a triede je

obsahovým štandardom v rámci 1. a 2. cyklu v tematickej oblasti Človek a spoločnosť¹⁴.

Zapájanie žiakov do kooperatívneho učenia je u nás už dlhšie známe a mnohí učители využívajú v praxi minimálne niektoré jeho prvky. V súvislosti s kurikulárnou transformáciou možno očakávať nárast jeho uplatnenia v praxi.

Záverom možno konštatovať, že škola má dominantné postavenie v rozvoji sociability žiakov, avšak nateraz nevyužíva všetky svoje možnosti dostatočne, čo možno vnímať ako nevyužitý potenciál, ale zároveň aj príležitosť k hľadaniu nových ciest, najmä v oblasti poskytovania neformálneho vzdelávania a sprístupňovania školy ako sociálneho prostredia pre žiakov. Vzhľadom na zhoršujúcu sa kvalitu duševného zdravia a vysokú mieru online socializácie medzi žiakmi, významnú úlohu z hľadiska sociálneho rozvoja budú mať práve bezprostredné a reálne sociálne kontakty, ku ktorým dochádza v školopovinnom veku najmä v školskom prostredí. ■

Príspevok je parciálnym výstupom z projektu KEGA č. 008TTU-4/2024: Podpora sociálnych interakcií žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v inkluzívnom prostredí.

LITERATÚRA:

1. ARONSON, E. 2017. *Sociálna psychológia*. Bratislava: Inštitút psychoterapie a socioterapie. ISBN 978-80-971033-1-6.
2. BIZOVÁ, N. 2024. Rozvoj sociability v ŠKD. In: GUBRICOVÁ, J., NOVOTNÁ, E. *Aktuálne výzvy výchovy a vzdelávania vo voľnom čase*. (v tlači).
3. BOOTH, T., AINSCOW, M. 2019. *Index inklúzie. Príručka na rozvoj škôl s dôrazom na inkluzívne hodnoty*. 4. vydanie. Bratislava: Nadácia detí Slovenska. ISBN 978-80-89403-19-16.
4. GREENSBURG, M. 2023. *Evidence for Social and Emotional Learning in Schools*. CA: Learning Policy Institute.
5. MYERS, D. 2016. *Sociálna psychológia*. Brno: Edika. ISBN 978-80-266-0871-4.
6. POLGÁRYOVÁ, E. et al. 2023. *Spríevodca wellbeingom v školskom prostredí*. Bratislava: Školská inšpekcia. ISBN 978-80-89403-20-3. Dostupné na: <https://www.ssi.sk/wp-content/uploads/2023/04/Publikacia-WELLBeing-2023.pdf>.
7. PRICE-MITCHELOVÁ, M. 2015. *Social and Emotional Learning: 3 Strategies to Foster Sociability*. Dostupné na: <https://www.edutopia.org/blog/8-pathways-strategies-foster-sociability-marilyn-price-mitchell>.
8. ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ, M. 2016. *Hyperaktivita alebo hypoaktivita – výchovný problém?* Bratislava: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-8168-348-0.

¹⁴ Cieľ č. 8: Chápať zmysel a význam pravidiel, práv a povinností vo svojom živote i v spolupráci s inými.

* AKTUALITY * AKTUALITY * AKTUALITY * AKTUALITY * AKTUALITY * AKTUALITY * AKTUALITY *

Správa o mládeži 2024

Na záver roka 2024 priniesol Národný inštitút vzdelávania a mládeže prostredníctvom odboru podpory neformálneho vzdelávania Správu o mládeži 2024.

Tento komplexný dokument, štvrtý svojho druhu, poskytuje hlboký pohľad na súčasný život mladých ľudí na Slovensku a vychádza z rozličných výskumov a analýz expertov. Správa nadväzuje na predchádzajúce dokumenty, akým bola Správa o mládeži 2018, a zosúladzuje sa so Stratégiou Slovenskej republiky pre mládež na roky 2021 – 2028. Obsahuje analýzu 10 kľúčových tém vrátane pretrvávajúceho odlivu mozgov, prehlbujúcich sa regionálnych nerovností, potreby rozvoja kľúčových kompetencií, uznávania neformálneho vzdelávania a výziev v oblasti duševného zdravia. Správa zdôrazňuje význam digitálneho vzdelávania ako nástroja proti dezinformáciám a na podporu občianskej participácie. Jej závery sú založené na výskumoch, ako sú „Čo si myslia mladí“ a „Mladí ľudia a trh práce“, spolu so širokou škálou ďalších tematických zdrojov.

Zdroj: <https://nivam.sk/narodny-institut-vzdelavania-a-mladeze-zverejnuje-aktualnu-spravu-o-mladezi-2024-je-situacnou-analyzou-kvality-zivota-mladych-ludi-za-roky-2018-2023/>

VZŤAHOVÁ VÄZBA

* KLÚČ K EMOCIONÁLNEMU A SOCIÁLNEMU VÝVINU *

Mgr. Tamara Valentíková
psychologička

Vzťahová väzba je základným kameňom emocionálneho a sociálneho vývinu človeka. Tento článok sa zaoberá teóriou vzťahovej väzby, jej rôznymi druhmi, faktormi ovplyvňujúcimi jej vznik a dlhodobými dôsledkami na život jednotlivca. Popisuje, ako kvalitné vzťahy v ranom detstve ovplyvňujú správanie, medziľudské vzťahy a rodičovské vzorce, a zdôrazňuje význam prevencie a intervencií pri problémoch s väzbou.

Bowlbyho a Ainsworthovej teória vzťahovej väzby patrí medzi najuznávanejšie psychologické teórie posledného polstoročia. Táto teória zdôrazňuje dôležitosť ľudskej potreby **vytvoriť si v ranom detstve emocionálnu väzbu aspoň s jednou osobou, ktorá sa o dieťa stará**. Význam vytvorenia bezpečnej a pevnej vzťahovej väzby spočíva predovšetkým v tom, aby sa jedinec mohol zdravo emocionálne a sociálne vyvíjať. Bowlby tiež poukazuje na to, že nielen deti, ale aj dospelí potrebujú byť pripútaní k iným ľuďom.

Vzťahové väzby vytvorené v detstve môžu ovplyvniť, aké vzťahy si jednotlivci vytvoria v dospelosti. Tiež môžu určiť, či budú tieto vzťahy rovnako frustrujúce ako tie z detstva. Autori uvádzajú, že zážitky z týrania, zneužívania a zanedbávania môžu mať negatívny dopad na interpersonálne vzťahy a v súlade s Bowlbyho teóriou vzťahovej väzby môžu prispievať k vzniku neistého vzťahového pripútania. Podľa teórie vzťahovej väzby navádzajú najprimitívnejšie časti ľudského mozgu k tomu, že bezpečné je len to, čo jednotlivec už pozná. To znamená, že ľudia majú sklon inklinovať k situáciám, s ktorými už majú nejakú skúsenosť, a teda vedia, ako takúto situáciu zvládnuť. Ak si ľudia nedokážu priznať pravdu o svojich vzťahových väzbách vytvorených v detstve, ktoré nie sú vždy bezpečné, nedokážu ani v budúcich vzťahoch rozpoznať osobu, ktoré by im mohli spôsobiť podobné trápenie.

Druhy vzťahovej väzby

Teória vzťahovej väzby bola prvýkrát predstavená britským psychoanalytikom Johnom Bowlbyom v polovici 20. storočia. Bowlby tvrdil, že deti sa rodia s biologickou predispozíciou k vytváraniu pevných emocionálnych väzieb so svojimi opatrovateľmi, pretože takéto väzby zvyšujú ich šance na prežitie. Bowlbyho teóriu rozšírila Mary Ainsworth, ktorá vyvinula

experiment *Strange Situation* (Cudzíe prostredie), aby identifikovala rôzne typy vzťahových väzieb medzi deťmi a ich matkami. Experiment spočíval v sledovaní interakcie dieťaťa alebo opatrovníka, rodiča a cudzieho človeka, pričom sa kládol dôraz najmä na správanie dieťaťa pri znovustretnutí s rodičom či opatrovníkom po krátkom odlúčení. Vďaka tejto metóde Ainsworth identifikovala tri rozličné vzorce správania a vytvorila tri typy pripútania, a to pripútanie **bezpečné, úzkostne-vyhýbavé a úzkostne-ambivalentné**. Neskôr bola pridaná aj štvrtá skupina, a to **dezorganizované pripútanie**, ktoré bolo identifikované na základe depresívneho správania dieťaťa za prítomnosti rodiča alebo opatrovníka.

Bezpečná väzba

Bezpečná vzťahová väzba je predpokladom pre zdravý vývin dieťaťa. Dieťa s takouto väzbou vie, že sa môže spoľahnúť na rodičovskú emočnú a aktívnu podporu v prípade, že sa vyskytne v stresovej alebo úzkostnej vyvolávajúcej situácii. Takúto oporu v prvých rokoch života dieťaťa poskytuje najmä matka, ktorá primerane reaguje na signály dieťaťa, chráni ho a keď to potrebuje, uteší alebo upokojí ho.

Deti s bezpečnou vzťahovou väzbou sa k cudziemu človeku počas odlúčenia od rodiča alebo opatrovateľa správajú priateľsky. Po ich znovu zvitani sa však tešia na rodiča alebo opatrovateľa, vyhľadávajú ich blízkosť a kontakt.

V dospelosti sa bezpečné pripútanie môže označovať aj ako „autonómne“ alebo „slobodné“. Bolo zistené, že jednotlivci s bezpečným pripútaním v rôznych výskumoch používali menej zvládacie stratégie v porovnaní s osobami s úzkostným pripútaním. Toto je preto, že rôzne stresujúce situácie vnímali ako menej stresujúce v porovnaní s úzkostne pripútanými

jedincami. Taktiež, v prípade konfliktov sú jednotlivci s bezpečným pripútaním zameraní skôr na pozitívne emócie a snažia sa udržať rozhovor zameraný na zdroj problému.

Úzkostná vyhýbavá väzba

Deti s úzkostne-vyhýbavou vzťahovou väzbou od svojich rodičov či opatrovníkov očakávajú len odmietanie, a preto sa snažia byť samostatné, aby nemuseli žiadať o pomoc či náklonnosť. Pri separácii je u nich možné pozorovať malý alebo žiadny protest a pri zvitani s rodičom alebo opatrovníkom sa im deti často vyhýbajú alebo ich ignorujú. Dôvodom na vytvorenie úzkostne-vyhýbavej väzby je zvyčajne to, že jednotlivci boli v detstve neustále odmietaní alebo dokonca zneužívaní či týraní. Tiež mohli byť dlhší čas umiestnení v detskom domove.

U dospelých jedincov, ktorí si v detstve vytvorili úzkostne-vyhýbavú pripútanosť, je bežné, že sú odolní voči liečbe a majú **veľké ťažkosti požiadať o pomoc alebo využiť pomoc**, ktorá im je ponúknutá. Títo jedinci sú často viac v strese alebo v nepohode, keď sú konfrontovaní so svojimi emocionálnymi problémami v porovnaní s inými typmi pripútanosti. Jedinci s úzkostne-vyhýbavou pripútanosťou majú tendenciu dištancovať sa od zdroja stresu, najmä kognitívne a behaviorálne. Takéto osoby majú najobmedzenejší prístup k svojim spomienkam na smútok či úzkosť kvôli tomu, že takéto spomienky vylúčili zo svojej pamäte ako obranný mechanizmus. Taktiež môžu pôsobiť, že si nie sú vedomí svojho hnevu, aj napriek tomu, že sú na nich pozorovateľné fyziologické zmeny stresu či nepokoja.

Úzkostná ambivalentná (rezistentná) väzba

Deti s úzkostne-ambivalentnou väzbou v porovnaní s deťmi s bezpečným pripútaním žijú skôr v neistote, či sa na rodiča alebo opatrovníka môžu spoľahnúť. Vyvíja sa u nich strach z odlúčenia, až príliš sa držia matky a málokedy skúmajú svoje okolie. Pri odlúčení od rodiča alebo opatrovníka je možné pozorovať extrémne protesty, lipnutie na rodičovi a tiež panický plač. Pri zvitani s rodičom alebo opatrovníkom chýba upokojenie dieťaťa, nastáva extrémne lipnutie na rodičovi a môže sa vyskytnúť aj agresívne správanie. Takéto pripútanie vzniká dôsledkom skutočných alebo hroziacich odlúčení, pretože sa deti môžu na rodiča alebo opatrovníka spoľahnúť len občas. Deti s úzkostne-ambivalentnou väzbou na okolie pôsobia napäto, impulzívne alebo pasívne a bezmocne.

Jednotlivci s úzkostne-ambivalentným pripútaním majú tendenciu byť viac otvorení diskusii o tom, čo ich

trápi a tiež zaujmú svoju rolu vo svojich problémoch, avšak viac sa zameriavajú práve na negatívne zážitky a myšlienky. V dospelosti sa tento typ väzby môže označovať aj ako „neistá – zapletená väzba“, a to kvôli tomu, akým spôsobom opisujú svoje vzťahy s rodičmi či inými osobami. Majú sklon tieto vzťahy opisovať dlho a často si jednotlivé opisy odporujú.

Dezorganizovaná väzba

Dezorganizovaná väzba sa u detí v prípade odlúčenia od rodiča či opatrovníka vyznačuje správaním, ktoré je stabilné, ale inak neustále prerušované rozporným správaním. U detí sa môžu vyskytnúť stereotypné pohyby, ustrnutia v pohyboch a tiež disociačné stavy. Po zvitani s rodičom alebo opatrovníkom je správanie rovnaké ako pri odlúčení. Počas dospievania sa takýto typ pripútania môže prejaviť vo forme nepriateľského či direktívneho správania smerovaného k rodičom alebo opatrovníkom. Deti používajú rázne príkazy, slovné tresty a vyskytnúť sa môže aj fyzické násilie. Iné deti zaujmú opačný extrémny postoj, a to tým, že ich správanie je až príliš priateľské a milé. Takýmto správaním sa deti s dezorganizovanou väzbou snažia kontrolovať rodičov a dosiahnuť vlastné ciele.

 Vzťah medzi dieťaťom a rodičom sa zvyčajne zachováva aj v neskorších rokoch, ak sa správanie nemení. Typ väzby zásadne ovplyvňuje emocionálny a sociálny vývoj dieťaťa, preto je dôležité jeho včasné rozpoznanie a podpora.

Faktory ovplyvňujúce vývoj vzťahovej väzby

Vzťahová väzba vzniká v ranom detstve, najmä počas prvého roka života. Je ovplyvnená viacerými faktormi. Najvýznamnejším faktorom je **kvalita rodičovskej starostlivosti**, pretože citlivosť a schopnosť opatrovateľa reagovať na potreby dieťaťa kľúčovo ovplyvňujú ich spoločný vzťah.

 Ak rodič poskytuje konzistentnú a empatickú starostlivosť, zvyšuje sa pravdepodobnosť vytvorenia bezpečnej vzťahovej väzby.

Nie vždy ide iba o rodičov, preto je dôležité brať do úvahy aj **osobnosť dieťaťa**. Temperament dieťaťa ovplyvňuje jeho schopnosť nadväzovať emocionálne

väzby. Niektoré deti majú prirodzene úzkostnejší alebo introvertnejší charakter, čo môže ovplyvniť ich interakcie s opatrovateľom a spôsob formovania väzby. **Rodinné prostredie**, v ktorom dieťa vyrastá, významne vplýva na spoločné vzťahy a vývin dieťaťa. Rodinné prostredie zaťažené stresom, ako sú konflikty, finančné problémy alebo depresia rodičov, môže negatívne ovplyvniť schopnosť rodiča poskytovať stabilnú a citlivú starostlivosť. Tieto faktory môžu oslabiť kvalitu interakcií medzi rodičom a dieťaťom, čím ohrozujú vznik bezpečnej väzby. Dôležitá je aj **prítomnosť traumy či zanedbávania v detstve**. Deti, ktoré zažili fyzické alebo emocionálne zneužívanie, zanedbávanie alebo dlhodobé odlúčenie od rodiča, sú vystavené zvýšenému riziku rozvoja dezorganizovanej väzby. Takéto skúsenosti môžu spôsobiť, že dieťa vníma svojho opatrovateľa ako zdroj strachu namiesto bezpečia.

Dlhodobé dôsledky vzťahovej väzby

Vzťahová väzba vytvára základ pre emocionálny, sociálny a kognitívny vývoj človeka. **Typ väzby vytvorenej v detstve môže ovplyvniť správanie a vzťahy počas celého života**. Jediníci s bezpečnou vzťahovou väzbou sú zvyčajne schopní efektívne zvládať stres a regulovať svoje emócie. Naopak, ľudia s nieistou alebo dezorganizovanou väzbou často zápasia s problémami dôvery, nízkym sebavedomím a emocionou nestabilitou. Tieto ťažkosti môžu ovplyvniť ich schopnosť vyrovnávať sa s výzvami v osobnom aj pracovnom živote.

Vzťahová väzba ovplyvňuje aj to, aké **sociálne vzťahy** a v akej kvalite budú jednotlivci formovať v dospelosti. Bezpečne pripútané osoby dokážu vytvárať pevné, uspokojivé a dlhodobé vzťahy. Napríklad v manželstve dokážu partneri svoje emócie podávať viac konštruktívne a snažia sa o lepšie urovanie konfliktu. Vyhýbavo pripútané osoby môžu pôsobiť emocionálne chladne, vyhýbať sa blízkosti a preferovať samostatnosť, pretože nepripisujú veľký význam medziludským vzťahom ani emocioným väzbám.

V prípade **konfliktov** u ambivalentne pripútaných jednotlivcov sú prítomné menej konštruktívne stratégie; naopak, používajú skôr rôzne donucovacie prostriedky, aby daný konflikt vyriešili. U dospelých jedincov s úzkostne-ambivalentnou väzbou je často prítomná závislosť na partnerovi, potreba neustálej istoty, väčší sklon k žiarlieniu na partnera, k prehľadávaniu partnerových vecí a taktiež k psychickému násiliu voči partnerovi. V dospelosti sa dezorganizovaná väzba môže prejavovať vo forme nespracovaných strát, zneužívania, tiež

prostredníctvom nesúvislých a prerušovaných myšlienkových pochodov a môžu sa vyskytnúť aj nejasnosti, čo je realita a čo nie.

Podľa novších výskumov vzťahová väzba, ktorú si jednotlivci vytvorili v detstve, ovplyvňuje aj to, či bude jediniec v dospelosti obeťou, resp. bude prežívať zdravé a spokojné vzťahy. Toto zistenie nadväzuje na už skôr spomenuté faktory, ako sú spôsob, akým jediniec prežíva sociálne vzťahy, a jeho emocionálne fungovanie.

Intervencie a podpora

Typ väzby, ktorú si človek vytvoril v detstve, má tendenciu ovplyvňovať jeho **rodičovský štýl**. Tento jav môže viesť k **medzigeneračnému prenosu vzorcov správania**, pričom deti preberajú vzťahové modely svojich rodičov. Preto je nevyhnutná aj terapeutická práca s rodičmi, ktorí potrebujú podporu a vzdelávanie o tom, aké dôležité je poskytovať citlivú starostlivosť. Je tiež dôležité riešiť ich vlastné problémy súvisiace s ich vzťahovými väzbami, ktoré môžu ovplyvniť výchovu dieťaťa.

Medzi základné preventívne opatrenia patrí napríklad **podpora rodičovstva**, pričom organizovanie predporodných kurzov a poskytovanie poradenstva matkám v zložitých životných situáciách môže pozitívne prispieť k formovaniu vzťahovej väzby dieťaťa. Ďalej je nevyhnutná **starostlivosť o duševné zdravie** matiek, pretože dostupná liečba depresie, úzkosti a akýchkoľvek iných psychických i fyzických zdravotných problémov môže výrazne zlepšiť kvalitu starostlivosti o dieťa. Ak sa u dieťaťa prejavuje neistá alebo dezorganizovaná väzba, včasné zásahy môžu pomôcť zmierniť negatívne dôsledky.

Psychologická pomoc pre deti je nevyhnutnou súčasťou prevencie a intervencie. Terapie založené na hre môžu deťom pomôcť spracovať traumy a posilniť ich schopnosť vyjadrovať emócie. Tieto techniky sú obzvlášť užitočné pri práci s deťmi s neistými väzbami. Taktiež spoločné aktivity medzi dieťaťom a opatrovateľom môžu zlepšiť dôveru a posilniť ich vzťah. Terapia sa zameriava na vytváranie bezpečného prostredia pre vzájomné emocionálne spojenie. V prípade, keď sú do situácie vzťahovej väzby zapojení aj adoptívni alebo pestúnski rodičia, je často nevyhnutné riešiť špecifické výzvy pri výchove detí s narušenou väzbou. Podpora pre tieto rodiny zahŕňa odborné vedenie a pomoc pri vytváraní dôveryhodného prostredia.

Záver

Vzťahová väzba je kľúčovým faktorom, ktorý ovplyvňuje celý život človeka. Hoci je väčšina vzorcov správania vytvorená už v ranom detstve, je možné ich zmeniť

prostredníctvom cieľavedomých intervencií a práce na vzťahoch. Starostlivosť o kvalitu vzťahov medzi rodičmi a deťmi je investíciou do emocionálneho zdravia a stability celej spoločnosti. ■

LITERATÚRA:

1. CASSIDY, J., & SHAVER, P. R. 2016. *Handbook of Attachment: Theory, Research, and Clinical Applications*. New York : Guilford Press, 2016, 1068 p. ISBN 978-1-4625-2529-4.
2. GARRISON, A. M., KAHN, J. H., MILLER, S. A., & SAUER, E. M. 2014. Emotional avoidance and rumination as mediators of the relation between adult attachment and emotional disclosure. In *Personality and Individual Differences*, 70, 239–245. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.07.006>
3. HAŠTO, J. 2005. *Vzťahová väzba. Ku koreňom lásky a úzkosti*. Vydavateľstvo F, 2005, 300 s. ISBN 80-88952-28-X.
4. MAIN, M., & SOLOMON, J. (1990). Procedures for Identifying Infants as Disorganised/Disoriented during the Ainsworth Strange Situation. IN M. T. Greenberg, D. Cicchetti, & E. M. Cummings (Eds.), *Attachment in the Preschool Years: Theory, Research, and Intervention* (pp. 121-160). The University of Chicago Press.
5. MIKULINCER, M., & SHAVER, P. R. 2007. *Attachment in Adulthood: Structure, Dynamics, and Change*. Guilford Publications, 2016. 690 s. ISBN 9781462533817.

Prieskum nálad v tíme...

Ako zlepšiť klímu v škole a skvalitniť jej fungovanie?

Vyskúšajte novú aplikáciu **Dotazníky na Direktor.sk!** Získajte rýchlu a efektívnu spätnú väzbu od vašich zamestnancov a rodičov.

- Vyberte si dotazník zo zoznamu
- Zdieľajte ho s respondentmi
- Zobrazte výsledky v prehľadných grafoch

Viac informácií na www.direktor.sk/sk/dotazniky.

Wolters Kluwer

Keď si potrebujete byť istý

* AKTUALITY * AKTUALITY * AKTUALITY * AKTUALITY * AKTUALITY * AKTUALITY * AKTUALITY *

Sprievodca školským rokom a zmeny regulované zákonom č. 290/2024 Z. z.

Sprievodca školským rokom 2024/2025 poskytuje kľúčové organizačné pokyny pre školy, ktoré vstúpili do platnosti 1. septembra 2024.

Ministerstvo školstva zverejnilo Konsolidované znenie Sprievodcu školským rokom 2024/2025 s aktualizovanými legislatívnymi zmenami vrátane novely školského zákona č. 290/2024 Z. z., ktorá stanovuje nové termíny podania prihlášok na stredné školy. Tento materiál je doplnený hypertextovými odkazmi a poskytuje ďalšie podrobnosti o priebehu prijímacích skúšok a termínoch zverejnenia výsledkov. Ministerstvo školstva zároveň vydáva Dodatok, ktorý objasňuje zmeny termínov prijímacích konaní.

Zdroj: <https://www.minedu.sk/sprievodca-skolskym-rokom-20242025/>

Nové pravidlá pre daňový bonus a 2 % dane od roku 2025

V dôsledku konsolidačných opatrení Slovenskej republiky dochádza od 1. januára 2025 k významným úpravám v oblasti daňového bonusu na vyživované dieťa a mechanizmu poukazovania dvoch percent dane.

Najzásadnejšou zmenou je zníženie maximálneho veku dieťaťa, na ktoré je možné uplatniť daňový bonus, na 18 rokov. Zvyšuje sa aj potrebný percentuálny limit čiastkového základu dane pre výpočet bonusu, pričom daňový bonus sa bude krátiť pri prekročení určitej sumy. Zavádza sa aj obmedzenie, že daňový bonus môžu získať len daňovníci s 90 % príjmi z územia SR. Rodičovský dôchodok bude nahradený systémom poukazovania dvoch percent dane, pričom možnostiam podporiť rodičov pribúda. Daňovníci budú môcť od roku 2026 určovať podiely zo zaplatenej dane nielen občianskym združeniam alebo nadáciám, ale možnosťou bude aj poukázať 2 % obom rodičom.

Zdroj: <https://www.financnasprava.sk>

MATEJ LÚČAN

* PRVÝ MINISTER ŠKOLSTVA SLOVENSKEJ SOCIALISTICKEJ REPUBLIKY *

PhDr. Adam Bieleš, PhD.
Ústav pamäti národa

Matej Lúčan vo funkcii prvého ministra školstva Slovenskej socialistickej republiky zohral významnú úlohu pri zavádzaní zmien v organizácii školského systému na prelome 60. a 70. rokov 20. storočia. Jeho pôsobenie sa však viac spája so snahou o presadzovanie normalizačnej politiky v školstve.

Od 1. januára 1969 sa Československo stalo federáciou, čo prinieslo zmenu v správe štátu. Popri federálnych rezortoch začali fungovať aj republikové ministerstvá v oboch častiach krajiny. Na Slovensku vznikla vláda Slovenskej socialistickej republiky, ktorej súčasťou bolo Ministerstvo školstva Slovenskej socialistickej republiky. Prvým ministrom tohto nového rezortu sa stal Matej Lúčan.¹

Matej Lúčan vstupoval do funkcie ministra školstva so skúsenosťami z predchádzajúceho pôsobenia ako povereník Slovenskej národnej rady (ďalej len „SNR“) pre školstvo. V rozhovore z marca 1969 poznamenal, že práca ministra školstva nie je len zmenou názvu, ale aj zmenou charakteru samotnej funkcie. Uviedol: „Ministerstvo sa stalo suverénnym nositeľom školskej politiky na Slovensku. Tým sme získali právo rozhodovať o všetkom, čo sa na Slovensku v školskej oblasti deje, súčasne sme však za to prebrali aj úplnú zodpovednosť.“² Otázky organizácie školstva na Slovensku skutočne prešli do kompetencie republikového ministerstva. Výrazný vplyv na školskú politiku však naďalej mala **Komunistická strana Československa** (ďalej len „KSČ“) a jej stranícke orgány. Medzi niekdajších členov týchto orgánov patril Matej Lúčan.

Počas päťdesiatych rokov zodpovedal za školstvo na úrovni krajského výboru Komunistickej strany Slovenska (ďalej len „KSS“), ale aj Ústredného výboru KSS. Jeho pôsobenie a politické postoje počas postupnej liberalizácie komunistického režimu v šesťdesiatych rokoch 20. storočia vyvolávali kritiku, ktorá vrcholila počas obdobia Pražskej jari. Túto neslávne ukončila **okupácia našej krajiny vojskami Varšavskej zmluvy** v auguste roku 1968. Obdobie tzv. normalizácie nabiehalo len postupne, a tak Lúčan v marci 1969 ešte sčasti vnímal kritiku, ktorá voči jeho osobe smerovala. Tvrdil: „Ako mladý človek veril som zo začiatku takmer bezvýhradne, čo sa hovorilo a myslel som, že to ináč ani nemôže byť. Nevedel

som, že za peknými slovami sa často skrýva nečestná hra“.³ Podobne umiernené vyznanie má aj rozhovor pre časopis Ústredného výboru KSČ. Lúčan na jednej strane vnímal kriticky situáciu, ktorá vznikla po udalostiach z marca roku 1968, na druhej strane naďalej riešil v prvom rade vyslovene otázky vývoja školstva. V rozhovore spomínal ďalšie zlepšenie materiálneho stavu školstva, ale aj možností pre študentov. Priestor dostala problematika rómskych žiakov. V rozhovore sľuboval zlepšenie neželaného stavu vzdelávania rómskych detí.⁴

Normalizácia však postupovala a menila aj Lúčanov slovník. Vidno to z prejavu, ktorý predniesol na každoročnom stretnutí českých a slovenských učiteľov v Uherskom Brode počas júla roku 1969. V úvode pripomenul, že výučba musí vychádzať zo skokového nárastu vedeckých poznatkov, ktoré menili charakter spoločnosti dovtedy orientovanej na manuálnu výrobu. Aj z tejto skutočnosti vychádzala požiadavka po zvýšení vysokoškolsky vzdelaných osôb na príslušných pracovných pozíciách. Tieto, ale aj iné požiadavky narážali na trvalý nedostatok učebných priestorov na všetkých úrovniach vzdelávania.

V ďalšej časti opísal najpálčivejšie problémy školstva na Slovensku. V prejave sa už nachádza kritickejší odkaz na udalosti Pražskej jari a okolnosti okupácie vojskami Varšavskej zmluvy. Lúčan konštatoval, že: „väčšina učiteľstva v tomto dianí obstála čestne, našla si správny postoj k spoločenskému a politickému daniu u nás“. Na strane druhej dodal, že „našli sa aj takí, ktorí veľmi ľahko podľahli tlaku antisocialistických a rôznych pravicovo-oportunistických síl“.⁵

Počas Lúčanovho mandátu sa realizovala **reforma stredoškolského štúdia**. Dovtedajšie trojročné stredné všeobecnovzdelávacie školy sa transformovali na štvorročné gymnáziá. Medzi gymnazistami a v širšom meradle aj medzi stredoškolkami existovalo veľa

¹ Matej Lúčan. [online]. 2024 [cit. 2024-7-12]. Dostupné na internete: <https://www.upn.gov.sk/projekty/mocensky-aparat/kariera/?id_osoby=277>.

² BRINDZOVÁ-KRIŽANOVÁ, Helena. Hovoríme s ministrom školstva Slovenskej socialistickej republiky Matejom Lúčanom. *Rodina a škola*, roč. 16, 1969, č. 3, s. 64-65.

³ BRINDZOVÁ-KRIŽANOVÁ, Helena. Hovoríme s ministrom školstva Slovenskej socialistickej republiky Matejom Lúčanom. *Rodina a škola*, roč. 16, 1969, č. 3, s. 65.

⁴ KUČHTA, Ladislav. Žiaci, študenti a rozvoj školstva. *Život strany*, roč. 15, 1969, č. 23, s. 9.

⁵ LÚČAN, Matej. Niektoré všeobecné a dlhodobé problémy slovenskej školskej politiky. *Učiteľské noviny*, roč. 19, 1969, č. 28-29, s. 1, 3-4.

odporcov začínajúcej normalizácie. Podobne kriticky sa Lúčan pozeral aj na ich pedagógov. Obe skupiny obyvateľstva plánoval dostať späť pod kontrolu štátnych aj stranických orgánov.⁶

Postoje Mateja Lúčana sa naplno prejavili počas jeho prejavu na stretnutí štátnych a stranických školských pracovníkov 4. – 5. septembra 1969, niekoľko dní po prvom výročí okupácie Československa vojskami Varšavskej zmluvy. Lúčan pripomenul, že medzi mnohými protestujúcimi boli aj študenti, resp. mladí ľudia. Riešením mal byť tzv. **návrat k socialistickej výchove**. Okrem samotného pedagogického pôsobenia poukazoval i na výchovu k vernosti komunistickému režimu v tlači, rozhlase, televízii. Zamyslel sa nad tým: „*aká je štruktúra umeleckých programov napríklad v televízii, čím sa každý deň krmi naša verejnosť, najmä mládež*“. Nasledoval dlhý historický exkurz, kde sa vrátil k obdobiu Pražskej jari s dôrazom na jeho dopady do školstva.

Ako vtedajší povereník SNR pre školstvo uviedol, že pre školský systém išlo o šancu na odstránenie chýb a zároveň posun v školstve ako takom. Pre pedagógov sa otvorila možnosť ovplyvňovať školskú politiku štátu. K reformnému procesu sa aspoň formálne stále hlásil. Dodal, že počas Pražskej jari už existovali názory, aby v školstve nemala dominantnú úlohu iba komunistická ideológia. Za rok zlomu označil rok 1969, kedy sa situácia v školstve začala prikláňať na stranu podporovateľov komunistického režimu. Inú správu mal Lúčan pre tzv. nepriateľov režimu, keď povedal, že „*s nimi sa musí bojovať. Tí v našej škole nemajú miesto*“. Výraznú úlohu v ideologickom spracovávaní mládeže mali zohrať **mládežnícke organizácie**, ktorých činnosť v roku 1968 rovnako podrobil kritike.⁷

Udalosti z prvého výročia okupácie sa preniesli aj do Lúčanovho rozhlasového prejavu pri príležitosti otvorenia školského roka 1969/1970. Lúčan napríklad povedal, že „*Ešte horšie je, ak si niektorí z vás myslia, že budúcnosť nášho národa a štátu je v deštrukcii, v ničení hodnôt toho, čo vytvorili doterajšie generácie, ako sme to videli, žiaľ, i v nedávnych augustových dňoch v niektorých našich mestách*.“ Len pár dní pred príhovorom sa uskutočnili oslavy 25. výročia **Slovenského národného povstania**. Tu sa minister oprel o dobovú komunistickú interpretáciu povstania a apeloval na žiakov, že povstanie bolo v prvom rade o rozchode so „starým svetom“. Svetom, ktorý podľa Lúčana nepriniesol Slovensku toľko, ako nasledujúce obdobie po druhej svetovej vojne.⁸

⁶ PEŠEK, Ján a kol. *Aktéri jednej éry na Slovensku 1948:1989*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003, s. 219-220.

⁷ LÚČAN, Matej. Aktívna socialistickej výchova – základná úloha našej školy. *Učiteľské noviny*, roč. 19, 1969, č. 37, s. 1, 3-5.

⁸ LÚČAN, Matej. Prejav ministra školstva SSR dr. Mateja Lúčana, ktorý sme vysielali k začiatku školského roka 1. septembra t. r. *Rozhlas*, roč. 25, 1969, č. 37, s. 2-3.

Na jeseň roku 1969 republikové ministerstvo školstva poslalo školským orgánom zoznam osôb z rezortu, ktoré sa „*dopustili protisocialistických a protispoločenských činov v auguste 1969*“, t. j. pri prvom výročí okupácie Československa. **Zo škôl malo byť vyhodnotených stošesť žiakov a učňov a traja pedagógovia**. Mnohé osoby s kritickým postojom k okupácii boli označované pojmami ako „*zvedení*“, „*dočasne pomýlení*“. V školstve zatiaľ mohli zostať, očakávalo sa však, že sa prispôbia novej politickej realite.⁹

Začiatkom roku 1970 Lúčan zverejnil v časopise pre vychovávateľov príspevok, v ktorom apeloval na pedagogických pracovníkov, aby venovali zvýšenú pozornosť životu mladých ľudí. Reagoval tým na **opakujúce sa protesty mladej generácie proti prebiehajúcej normalizácii**. Pripomenul, že „*niektoré výstrelky časti mládeže a niekedy doslova protisocialistické prejavy učňovskej i stredoškolskej mládeže v uplynulom i v tomto roku mali byť rovnako pre učiteľov ako i vychovávateľov vážnym upozornením, že vo výchovnej práci nie je ani zďaleka všetko v poriadku*“.¹⁰ Koncom júna 1970 na tlačovej konferencii konštatoval úspechy v napredovaní normalizácie. Pri opise situácie si vypo-mohol rôznymi dobovými eufemizmami, takže hovoril o výsledkoch „*celkovej konsolidácie*“, resp. o tom, že „*...iniciatívu prevzali v školstve zdravé sily*“.¹¹

Na sklonku svojho pôsobenia poskytol Lúčan rozhovor pre časopis *Učiteľské noviny*, v ktorom reflektoval vývoj školstva za posledných 10 rokov. Ako najvyššie postavený predstaviteľ školstva na Slovensku (povereník SNR alebo minister) sa snažil prezentovať svoje pôsobenie v pozitívnom svetle. Zdôraznil zlepšenia, ktoré nastali v organizácii školstva a vo výchove, podporil svoje tvrdenia štatistikami zo 60. rokov. Kriticky priznal, že prospechovo slabším žiakom sa venovala nedostatočná pozornosť. Ďalším problémom bol nízky záujem o zamestnanie v pedagogickej praxi v 1. – 5. ročníku základných škôl. Venoval sa aj reflexii udalostí z roku 1968. Obdobie Pražskej jari na základných a stredných školách charakterizoval ostrými slovami: „*Do citlivého a formujúceho sa vedomia mladých ľudí nalievali [podporovatelia Pražskej jari] jed antikomunizmu, antisovietizmu, nacionalizmu...*“.¹²

Svoje pôsobenie vo funkcii ministra ukončil 9. júla 1970. Odišiel do Prahy, kde zastával funkciu podpredsedu federálnej vlády až do Nežnej revolúcie. Zomrel 1. marca 1996.¹³

⁹ PEŠEK, Ján a kol. *Aktéri jednej éry na Slovensku 1948:1989*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003, s. 220.

¹⁰ LÚČAN, Matej. Ciele mimoškolskej výchovy zo zorného uhla Ministerstva školstva. *Vychovávateľ*, roč. 14, 1969/1970, č. 1, s. 33.

¹¹ Školstvo celkom skonsolidované. *Večerník*, roč. 15, 1970, č. 145, s. 1.

¹² LÚČAN, Matej. Za socialistickú školu na Slovensku. *Učiteľské noviny*, roč. 20, 1970, č. 26, s. 3-4.

¹³ *Matej Lúčan*. [online]. 2024 [cit. 2024-7-12]. Dostupné na internete: <https://www.upn.gov.sk/projekty/mocensky-apatat/kariera/?id_osoby=277>.

Dušana Bielezová: Program rovesníckej mediácie. 2024.

Bratislava : Wolters Kluwer, 320 strán

Na úvod recenzie využijem slová autorky, ktorá píše: „Škola je miestom, kde sa stretávajú rôzne osobnosti, záujmy a skúsenosti, čo môže viesť k výzvam vo vzťahoch medzi žiakmi. Preto je kľúčové, aby školy podporovali vytváranie zdravých vzťahov a pozitívnej atmosféry v triedach.“ Tieto slová ma oslovili spontánne, ale o to viac významovo. Prečo? V školách by sme najradšej mali všetkých žiakov rovnakých, čo je však nemožné, pretože rozdielnosť je prirodzená. Je mimoriadne dôležité ju pripomínať ako samozrejmosť, no nemenej dôležité je pracovať s touto rôznorodosťou tak, aby sme z nej vytiahli to, čo je prospešné pre každého zúčastneného. Autorka, skúsená učiteľka a autorka publikácií, štúdií a prednášok pre učiteľov, nechce poučať, ale viesť všetkých, ktorí pracujú s mládežou, aby prostredníctvom mediácie predchádzali mnohým sociálno-patologickým javom. Ako odborníčka v danej oblasti prináša mnohé nové a v praxi overené metódy a formy mediácie. Posudzovaná publikácia je výsledkom jej priam neúnavného, hlbokého a úprimného záujmu o výchovnú prácu v školách.

Recenzovaná publikácia je členená do troch častí: prvá časť – teoretické aspekty mediácie a s tým súvisiace vzťahy, druhá časť – rovesnícka mediácia a s tým súvisiace vzťahy, najmä program rovesníckej mediácie, tretia časť – praktická časť ponúka 100 hier a aktivít zameraných na rozvoj sociálnych, komunikačných a mediálnych zručností žiakov a podporu zdravých vzťahov v kolektíve.

V prvej kapitole sú spracované viaceré aspekty mediácie – aplikačná časť, podstata a úrovne rovesníckej mediácie, sociálne kontexty, komunikácia ako nástroj prevencie a pod. Po jej preštudovaní konštatujem, že v nej je veľmi precízne vysvetlené všetko, čo sa vzťahuje k danej oblasti. Považujem za správne, že autorka s plnou vážnosťou upozorňuje aj na legislatívnu stránku tejto oblasti. Text je mimoriadne čitateľný a zaujímavý, pretože autorka neostáva len v teoretickej rovine, ale viaceré oblasti pretkáva výsledkami, ktoré získala vlastnou výskumnou aj lektorskou činnosťou. Text je dôsledne prepojený so životom a realitou výchovnej činnosti škôl, učiteľov a žiakov.

Druhá časť textu je spracovaná veľmi motivačne, napríklad opis verbálnych a neverbálnych prejavov žiaka a s tým spojených ďalších aspektov – nenásilná komunikácia, bariéry komunikácie, mimika, aktívne počúvanie, práca s emóciami atď. – nie sú spracované len formálnym opisom. Autorka do jednotlivých podkapitol vkladá viaceré významové nuansy, čím je text nielen zaujímavý čitateľný, ale aj významovo vysvetľujúci. Autorka v texte veľmi výstižne a na príkladoch „učí čitateľa, akoby čítal z chovania a prejavov žiakov“, teda ako rozumieť komunikácii, ako rozumieť vyjadreniam žiakov, ich prejavom a podobne. V texte oceňujem tento aspekt, ktorý nenásilne, no pritom zaujímavým spôsobom vysvetľuje mnohé špecifiká opisovanej stránky. Text obsahuje veľa príkladov a námetov pre správne uplatňovanie mediácie.

V tretej časti sa autorka zaoberá didaktickými aspektami rovesníckej mediácie: vysvetľuje, resp. zdôrazňuje, že ten, kto využíva mediáciu, si musí všímať, na koho je zameraná, aký je jej cieľ, aký má význam a ako bude realizovaná – to všetko z hľadiska kognitívneho, afektívneho a konatívneho. Osobitnú pozornosť venuje opisu zručností rovesníckych mediátorov. Oceňujem prepojenie textu s praxou. O zameraní ďalšej časti textu autorka píše: „ide o príručku, ktorá slúži ako komplexný sprievodca pre efektívne zavedenie a podporu rovesníckej mediácie v školskom prostredí.“ V rámci tohto vymedzenia sú v kapitole podrobne spracované možné aktivity mediátorov, opis významu a úloha spoločných prípravných stretnutí pre mediáciu, ako aj opis a návrhy rôznych činností.

Na túto časť nadväzuje praktická časť – hry a aktivity. Využijem slová autorky, ktorými jasne a výstižne charakterizuje zámer: „...časť publikácie je praktickým návodom na uplatňovanie mediácie a rozvoj sociálnych zručností u žiakov.“ Autorka tu opisuje 100 rôznych aktivít, ktoré je možné využiť ako prípravu rovesníckych mediátorov na realizáciu mediácie. Autorka pri opise činností a hier neostala len v rovine jednoduchého opisu, ale každú aktivitu spracovala veľmi podrobne z hľadiska cieľa, obsahového zamerania, pomôcok, možnej realizácie, príp. aj upozornenia na špecifiká tej-ktorej činnosti. Naozaj spracovanie, ktorému sa isto potešia učelia v praxi.

Publikácia je mimoriadne aktuálna. Ak hodnotíme dianie okolo seba, musíme povedať, že v spoločnosti, žiaľ, aj v školách sa vyskytujú nežiaduce prejavy správania. Text bude cenným vkladom do týchto výchovných procesov. Publikácia je výsledkom viacročnej činnosti autorky v oblasti mediácie a poznania reality v našich školách. Obsahuje celý rad námetov na realizáciu neformálnej mediácie pedagógov, ale, a to je mimoriadne dôležité, do tejto činnosti sa usiluje zapojiť a pripravovať na mediáciu aj samotných žiakov. Publikácia je spracovaná na výbornej úrovni. Oceňujem, že spolu s odbornosťou prináša čitateľovi skutočne veľa podnetov a námetov konkrétnej realizácie mediácie. To považujem skutočne za mimoriadne prínosné a z praxe viem, že mnohí učelia, ale aj študenti učiteľstva, sa dožadujú práve takýchto publikácií.

prof. PhDr. Erich Petlák, CSc.

* DO POZORNOSTI * DO POZORNOSTI * DO POZORNOSTI * DO POZORNOSTI * DO POZORNOSTI *

1. február – 28. február 2025

DÔLEŽITÉ TERMÍNY

Prázdniny	
17. 2. – 21. 2.	Jarné prázdniny – Košický a Prešovský kraj
24. 2. – 28. 2.	Jarné prázdniny – Bratislavský, Nitriansky a Trnavský kraj
Predmetové olympiády a postupové súťaže	
3. 2.	Olympiáda zo slovenského jazyka a literatúry – krajské kolo: A, B, C
4. 2.	Olympiáda v ruskom jazyku (RUJ) – krajské kolo: A1, A2, A3, B1, B2, B3, B4
6. 2.	Chemická olympiáda – školské kolo: D
10. 2.	Dejepisná olympiáda – okresné kolo: C, D, E, F
4. 2.	Biologická olympiáda – školské kolo: E
14. 2.	Turnaj mladých fyzikov – krajské kolo
5. 2.	Technická olympiáda – krajské kolo: A, B
6. 2.	Olympiáda ľudských práv – krajské kolo
7. 2.	Olympiáda vo francúzskom jazyku – krajské kolo: 1A, 1B, 1C, 2A, 2B, 2C
do 10. 2.	Poznaj slovenskú reč – školské kolo
10. 2.	Olympiáda v španielskom jazyku – krajské kolo: A, B, C, D
11. 2.	Biologická olympiáda – okresné kolo: C
11. 2.	Fyzikálna olympiáda – A – krajské kolo
do 14. 2.	Pekná maďarská reč – okresné kolo
12. 2.	Olympiáda v anglickom jazyku – krajské kolo: 1A, 1B, 1C, 2A, 2B, 2C1, 2C2, 2D
13. 2.	Olympiáda v nemeckom jazyku – krajské kolo: 1A, 1B, 1C, 2A, 2B, 2C, 2D
14. 2.	Geografická olympiáda – školské kolo: Z
do 14. 2.	Fyzikálna olympiáda – domáce kolo: E, F
do 14. 2.	Chemická olympiáda – domáce kolo: B
do 14. 2.	Geografická olympiáda – školské kolo: A, B
Stredoškolské súťaže	
5. 2.	Súťaž žiakov stredných škôl v spracovaní informácií na počítači (SIP) – krajské kolo: písanie na počítači, úprava textu na počítači, wordprocessing.
do 27. 2.	ENERSOL – SK – krajské kolá: hlavná, tvorivá, propagačná kategória.
Termíny	
do 5. 2.	Odoslanie údajov do Centrálného registra za január.
do 5 dní po dni výplaty	Daň zo závislej činnosti – odvod preddavkov na daň z príjmov zo závislej činnosti za zamestnancov znížená o úhrn daňového bonusu, a to najneskôr do 5 dní po dni výplaty, poukázania alebo pripísania zdaniteľnej mzdy zamestnancovi k dobru, ako aj odvod osobitnej dane z príjmov vybraných ústavných činiteľov.
do 28. 2.	Výkaz typu Škol o školskej a akademickej knižnici 10-01 – školské – RÚŠS v sídle kraja – akademické – CVTI SR Bratislava.
Priebežne	
Spracovanie miezd, výkazy a odvody do poisťovní – Sociálna poisťovňa, zdravotné poisťovne.	
Kontrolná činnosť podľa plánu kontrolných úloh.	
Zimná škola v prírode, lyžiarsky výcvikový kurz.	
Vykazovanie zastupovania, nadčasov, dochádzky zamestnancov za príslušný mesiac.	

Zdroj: www.kalendar.azet.sk, www.siov.sk, www.minedu.sk, www.svs.edu.sk, www.cvtisr.sk, www.iuventa.sk, www.financnasprava.sk.**Spracovala:** PaedDr. Katarína Písečná

Podrobný prehľad dôležitých termínov aj na **direktor.sk** v časti **Riadenie školy** – Termíny a plánovanie
alebo na **direktor.sk** v časti **Kalendár**

OTÁZKY A ODPOVEDE

VYPISOVANIE VÝBEROVÉHO KONANIA NA VOĽNÉ PRACOVNÉ MIESTA PRE NEPEDAGOGICKÝCH ZAMESTNANCOV

Je pre strednú školu povinné vypisovať výberové konania na voľné pracovné miesta pre nepedagogických zamestnancov, ako sú napr. údržbár, vrátnik, upratovačka?

Zverejňovanie informácií o voľných pracovných miestach je riadené dvoma zákonmi. Zákon o výkone práce vo verejnom záujme č. 552/2003 Z. z. ukladá v § 6 všeobecnú povinnosť zamestnávateľa informovať o voľných pracovných miestach na výkon práce vo verejnom záujme na mieste zamestnávateľa, ktoré je zamestnancom prístupné, a umožniť zamestnancom a iným fyzickým osobám uchádzať sa o tieto voľné pracovné miesta. Zamestnávateľ rozhodne o obsadení voľného pracovného miesta na základe posúdenia vhodnosti jednotlivých uchádzačov z hľadiska ich znalostí a schopností na výkon práce vo verejnom záujme. Zákon č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov v § 84 ukladá škole alebo školskému zariadeniu príp. zriaďovateľovi, ako zamestnávateľovi, povinnosť zverejňovať informácie o voľných pracovných miestach pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov na webovom sídle školy, webovom sídle zriaďovateľa školy (ak ho má zriadené), a následne odoslať túto informáciu príslušnému regionálnemu úradu na zverejnenie na jeho webovom sídle.

JUDr. Ing. Lucia Pivarníková, zdroj: direktor.sk

POTVRDENIE PRI ZRUŠENÍ EVIDENCIE DIEŤAŤA – ŠTÚDIUM MIMO ÚZEMIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Aké potvrdenie musí predložiť rodič, ak chce zrušiť u nás evidenciu svojho dieťaťa? Rodina dlhodobo žije v zahraničí a neplánuje sa vrátiť na Slovensko.

Žiak vzdelávaný v základnej škole plní povinnú školskú dochádzku podľa § 19 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) v znení neskorších predpisov. Podľa § 20 ods. 5 školského zákona je povinná školská dochádzka viazaná na trvalý pobyt žiaka. V prípade, že žiak plní povinnú školskú dochádzku formou vzdelávania mimo územia Slovenskej republiky podľa § 23 písm. b) školského zákona, jeho zákonný zástupca má povinnosti vo vzťahu k škole podľa § 25 ods. 3 školského zákona. Ak žiak, ktorý plní túto dochádzku v zahraničí, podľa § 25 ods. 9 nepožiadá o vykonanie komisionálnej skúšky do ukončenia desiateho roku plnenia povinnej školskej dochádzky, riaditeľ školy uvedie túto skutočnosť v katalógovom liste žiaka a vyradí ho z evidencie školy. Z uvedeného vyplýva, že pokiaľ žiak plní povinnú školskú dochádzku v zahraničí, avšak má trvalý pobyt v Slovenskej republike, nemôže byť vyradený z evidencie svojej školy.

ThLic. PaedDr. Oľga Pivarníková, zdroj: direktor.sk